

Kan en Doughnut hjælpe os med bæredygtighedsudfordringen?

- et studie af integreret kommunal planlægning i et sundhedsfremmeperspektiv

Kan en Doughnut hjælpe os med bæredygtighedsudfordringen?

- et studie af integreret kommunal planlægning i et sundhedsfremmeperspektiv

Specialeafhandling af

Carina Frimann, 64638

Louise Overgaard Nielsen, 64747

Nicholas Hove Schmidt, 64640

Primær specialevejleder Erling Jelsø

Speciale medvejleder Jesper Holm

Speciale i Sundhedsfremme & Sundhedsstrategier og

Teknologisk-samfundsvidenskabelig planlægning

Roskilde Universitet, januar 2021

Specialets omfang

Antal anslag inklusiv mellemrum og illustrationer: 178370

Antal normalsider: 74

(Inklusiv forside, titelblad, abstract, indholdsfortegnelse og referenceliste)

Forsidebillede: (Karolina, 2019)

Abstract

This thesis examines potentials and barriers in connection to implementing a Doughnut Economics approach as a common theoretical framework for municipalities' integrated scope of action, in order to obtain and maintain an equal focus on issues related to health-, environmental and economic aspects.

We explore, to what degree the ongoing Covid-19 pandemic might accelerate the implementation of an alternative economic approach at the municipal level.

The scientific theory on which this thesis is based upon, is a critical theoretical approach.

The theoretic framework is based on Kate Raworth's Doughnut Economics theory.

Balancing the interaction between the ecological ceiling and social foundation on a local level, is a highly complex challenge. In order to gain insight into this challenge, we conducted a series of qualitative interviews with key actors from academia, think tanks, NGOs and officials from municipalities.

The fundamental structure of our analysis is founded on the seven main principles of Raworth's Doughnut Economics. The discussion evolves around the perspective of the Covid-19 pandemic as a tipping point and a possible catalyst, accelerating the transformation of an alternative economic approach at the municipal level. The discussion is linked to Frank Geels multi-level perspective on socio-technical transitions as a way of understanding the dynamics of the pandemic in relation to transforming this alternative economic approach.

This critical analytic approach leads to the following three main conclusions:

- 1: Initiatives and ideas do indeed exist, however scattered across the different municipalities, that would benefit from a common theoretical framework, based on Raworth's Doughnut Economics.
- 2: The idea of a common theoretical framework provides the relevant local actors with an overview, in order to accelerate change via partnerships across the municipal borders. It creates a targeted, interdisciplinary and cross-sectoral collaboration between the municipal level and society's other institutions, which benefit from the synergies embedded in the collaborative relationships.
- 3: We argue that the Covid-19 pandemic can provide a window of opportunity for an alternative economic approach as framework for the municipal scope of action, and thus be a potential agent of change and the transition from a traditional economic perspective to that of a Doughnut based perspective, combining health, environmental and economic issues.

Keywords: *Local Strategies, Sustainable Development, Municipality, Covid-19, Pandemic, Health, Health Promotion, Health Crisis, Environmental Crisis, Economic Crisis, Governance, Transformative Change, Transitions for Sustainability, Environment, Economic Growth, GNP, Sustainable Growth, Doughnut Economy, Welfare, Ecosystems*

“How to learn, unlearn and relearn”

Alvin Toffler, 1970

Forord

Først og fremmest vil vi rette en varm tak til vores vejledere, Erling Jelsø og Jesper Holm, for at bidrage med motiverende og konstruktiv vejledning, der har navigeret os gennem alle dele af processen.

Derudover vil vi, ikke mindst, rette en tak til de personer, der har brugt deres værdifulde tid på at medvirke i vores interviews. Vi vil rette en tak til: Anna Esbjørn, Per Andreasen, Morten Højer, Boe Hansen, Vibeke Nørby, Thomas Larsen og Steen Hildebrandt.

Afslutningsvis vil vi gerne rette en særlig tak til Jacob Owen Heller og Rose-Marie Frimann Heller, der har skabt en tryk base for vores arbejdsproces og sørget for, at der altid har været kaffe på kanden. Endelig en stor tak til Tove Møller Nielsen for kyndig korrekturlæsning.

God læselyst.

Indholdsfortegnelse

Abstract	2
Forord	4
Kapitel 1: Specialets indledende afsnit	7
1.1 Præcisering af specialets motivation og erkendelsesinteresse	7
1.2 Problemfelt	8
1.3 Problemformulering	11
1.4 Afgrænsning	12
1.5 Specialets bidrag	13
Kapitel 2: Præcisering af specialets forforståelse og genstandsfelt	14
2.1 Den økonomiske vækst diskurs	14
2.2 Et bredere sundhedsperspektiv	17
2.3 Kommunen som central aktør i den bæredygtige omstilling	20
Kapitel 3: Specialets videnskabsteoretiske afsæt, teoretiske ramme samt metodiske tilgang	22
3.1 Kritisk teori	22
3.1.1 Nyere kritisk teori	23
3.2. Teoretisk ramme	23
3.2.1 Doughnut økonomiens tværvidenskabelige baggrund	24
3.2.2 Doughnut modellen i praksis	26
3.3. Den kvalitative metodiske tilgang	27
3.3.2 Det kvalitative forskningsinterview	29
3.4. Specialets informanter	30
3.4.1 Per Andreasen	31
3.4.2 Morten Højer	31
3.4.3 Thomas Larsen	31
3.4.4 Anna Esbjørn	32
3.4.5 Vibeke Nørby	32

3.4.6 Boe Hansen	32
3.4.7 Steen Hildebrandt	33
3.5 Validitetsbetragtninger	33
3.6 Analysestrategi	35
3.6.1.Doughnut tilgangen som analytisk framework	36
Kapitel 4: Specialets analytiske fund	38
4.1 Embrace the 21st century goal	38
4.1.1 Delkonklusion	41
4.2 See the big picture	41
4.2.1 Delkonklusion	48
4.3 Nurture human nature	48
4.3.1 Delkonklusion	52
4.4 Think in systems	52
4.4.1 Delkonklusion	56
4.5 Be distributive	56
4.5.1 Delkonklusion	60
4.6 Be regenerative	60
4.7 Aim to thrive rather than to grow	65
Kapitel 5. Specialets afrunding	69
5.1 Build-Back-Better eller Panic-Then-Forget	69
5.1.1 Doughnut økonomi - fra niche til regime	72
5. 2 Konklusion	74
Referenceliste	77

Kapitel 1: Specialets indledende afsnit

I specialets indledende afsnit skitserer vi kort hvilket rationale, der ligger forud for specialet, og det felt vi opererer inden for.

1.1 Præcisering af specialets motivation og erkendelsesinteresse

Vores motivation og erkendelsesinteresse udspringer af viden og indsigt, vi har tilegnet os gennem et tidligere projekt i vores tværfaglige kandidat i Sundhedsfremme & Sundhedsstrategier og Teknologisk-samfundsvidenskabelig planlægning. Vores afsæt i specialet bygger derfor på fund herfra, hvorfor vi i nedenstående kort præsenterer disse.

I vores tidligere projekt *Bæredygtig Sundhedsfremme* afdækker vi muligheden for et tværsektorielt samarbejde, i dansk kontekst, mellem sundhedsfremmende- og miljømæssige indsatser, set i lyset af den voksende klimadagsorden. Vi skitserer i projektet, hvordan det kræver en integreret indsats at opnå bæredygtige udviklingsresultater. Derfor argumenterer vi, i projektets konklusion, for nødvendigheden af en politik, herunder regulative rammebetingelser samt handleplaner, der omfavner og behandler aspekter af både miljømæssig, økonomisk samt social bæredygtighed - i et samspil med sundhedsfremme (Eriksen et al., 2019: 94). I projektet udarbejder vi en dokumentanalyse af Danmarks nationale handlingsplan for De Forenede Nationers (FN) 17 Verdensmål for bæredygtig udvikling. Paradokset i dette er, at den daværende regering fordrer økonomisk vækst, som et dominerende element i handlingsplanen, og i mange henseender helt overser de velfærds- og miljøforringende konsekvenser dette medfører.

I semesterprojektet berører vi kort, i hvilken udstrækning og under hvilke vilkår økonomisk vækst er forenelig med sundhedsfremme og bæredygtig udvikling, hvorfor vi finder det interessant at udfolde netop dette aspekt yderligere i vores speciale. Ydermere finder vi problematikken særlig aktuel i lyset af samfundets genopretning i forbindelse med den eksisterende sundhedskrise SARS-CoV-2 (Covid-19).

Den nuværende coronapandemi er af forskere blevet sammenlignet med klima- og miljøkrisen, da begge situationer har massiv indvirkning på livet på tværs af hele kloden.

I artiklen *COVID-19, the Climate, and Transformative Change: Comparing the Social*

Anatomies of Crises and Their Regulatory Responses (2020), beskriver Rolf Lidskog et al., (2020: 5) hvordan begge kriser kræver, at vi som samfund agerer markant anderledes, end vi hidtil har gjort. Omstillingsparathed under coronakrisen er noget af det, der særligt bliver fremhævet (Ibid.: 1).

Det er kritiske omstændigheder, der har fremkaldt en skærpet omstillingsparathed, hvilket dels kan ses som tegn på en erkendelse af nødvendighed, dels kan anskues som et vendepunkt. Dette har affødt vores motivation for at undersøge, hvorvidt der er tale om et decideret vendepunkt for en mere bæredygtig samfundsudvikling.

I tidligere projekt var vi særligt orienteret mod det statslige råderum og politiske programniveau, men da de nationale handlingsplaner danner præcedens for handling på lokalt plan, finder vi det nu relevant at udfolde kommunernes handlerum. Dette, da vi i specialet er interesseret i at undersøge, om der eksisterer et bredere og mere integreret spillerum i det lokale.

1.2 Problemfelt

I følgende problemfelt udfolder vi, hvordan den eksisterende sundhedskrise kan danne grundlag for en omstilling, der, i et planlægningsperspektiv, fordrer strategier, der vedkender nødvendigheden for en bæredygtig samfundsudvikling.

Udbruddet af Covid-19 har medført enorme sundhedsmæssige såvel som økonomiske omkostninger verden over (Finansministeriet, 2020). Som led i den nuværende regerings genopretningsplan har de, i samarbejde med Folketingets partier og arbejdsmarkedets parter, reageret hurtigt med en lang række omfattende hjælpepakker. Ifølge Finansministeriet har hjælpepakkerne været medvirkende til, at dansk økonomi har et bedre afsæt for den genopretning, der venter forude. Aftaleparterne er efterfølgende blevet enige om en genopretningsplan, der har til formål at stimulere dansk økonomi (Finansministeriet, 2020a). Samtidig påpeger regeringen at ovenstående strategi ligeledes er årsagen til, at mange virksomheder hurtigere er i stand til at genstarte produktionen efter krisen (Finansministeriet, 2020). I dette ser vi et indbygget dilemma, da regeringens beredskab, under coronakrisen, på den ene side kan anses som et udtryk for en stærk dansk velfærdsmodel (Dahlin, 2020). På den anden side mener vi, at regeringen risikerer at fastholde produktions- og konsumptions

mønstre, der ikke tilgodeser bæredygtig udvikling og i dette overser potentialet i at anskue krisen som et vendepunkt for omstillingen.

Ifølge Finn Arler et al. er det, i et planlægningsperspektiv, ikke bæredygtigt at undlade at medtænke kompleksiteten i samfundet eller ubalancen i økosystemerne. Den moderne teknologi er netop karakteriseret ved anvendelse af materialer, der enten slet ikke indgår i de traditionelle kredsløb eller, hvis de gør, ikke optræder i så voldsomme mængder. Udfordringen er, at der er tale om en lineær take-make-dispose tilgang, hvor stadigt større mængder af energi og ressourcer mobiliseres i den ene ende for at blive anvendt i produkter, der efter kort levetid ender som miljøbelastende affald i den anden (Arler et al., 2017: 28). Dette understreger leder af Sustainability Science Centre, Københavns Universitet, Katherine Richardsson, ved at påpege hvordan de fleste samfund har erstattet naturalieøkonomi med et økonomisk system, som i udgangspunktet ofte er baseret på naturressourcer. Det er med andre ord ikke bæredygtigt at forsøge at løse samfundets udfordringer uden at tænke systematisk i et langsigtet perspektiv (Richardsson, 2020: 16).

For at imødekomme et mere langsigtet bæredygtigt perspektiv bør man, jævnfør vores tidligere omtalte fund, medtage en integreret tilgang, der imødekommer alle parametre af bæredygtighedsbegrebet, herunder økonomisk, social og miljømæssig bæredygtighed. En tilgang som er bærende i den sundhedsforståelse, vi anlægger i specialet.

Den canadiske professor i folkesundhed, Trevor Hancock, fremhæver i denne forbindelse, den britiske økonom, Kate Raworth's, perspektiver omkring Doughnut økonomi som et oplagt alternativ til det nuværende økonomiske system. Dette, da Raworth advokerer for en tilgang, Hancock vurderer, er mere velegnet til at imødekomme både den menneskelige trivsel og de planetære grænser:

“To meet all people’s needs within the means of the living planet, rich countries must overcome their dependency on GDP growth and develop economies that are regenerative and distributive by design.” (Hancock, 2020b: 326)

Hancock betragter Raworth's perspektiv om regenerativitet som en henvisning til en økonomi, der regenererer naturlig kapital og gendanner økosystemer, mens distributivitet henviser til, at de økonomiske gevinster fordeles ligeligt, så alles grundlæggende behov er opfyldt (Ibid., 2020b: 326).

Professor i økologisk økonomi, Inge Røpke, fremhæver ligeledes Raworth og påpeger, at det, i et økologisk perspektiv, kræver en mere gennemgribende rekonstruktion af det økonomiske system at genstarte økonomien på bæredygtige vilkår, som netop den Doughnut økonomiske tilgang forudsætter (Røpke, 2020).

I dette perspektiv anser vi derfor ikke regeringens genopretningsstrategi som værende tilstrækkelig i forhold til at genoprette samfundets ubalancer, idet vi identificerer et overskyggende fokus på vækst i bruttonationalprodukt (BNP).

Dette taler ind i en prominent kritik af BNP som indikator for vækst. Kritikken fremføres i kor af en tværfaglig kreds af professorer i debatindlægget *Vi må gøre op med vækstmanien, Hverken vi eller kloden kan tåle det* (Lund et al., 2020). Debatindlægget giver udtryk for et modsætningsfyldt forhold mellem hensynet til økonomisk vækst, økosystemernes balance, sundhed og miljø. Vi argumenterer for, at debatindlægget indrammer det behov, vi ser, der er for at flytte fokus fra vækst i BNP som primær indikator for et samfunds trivsel, for ikke at kompromittere de økosystemer, som udgør fundamentet for menneskelig trivsel (Ibid.).

Denne kritik er tilbagevendende og blev på internationalt plan allerede udbredt tilbage i 1970'erne med rapporten *The Limits to Growth* (Meadows et al. 1972), ikke desto mindre er den fortsat vedkommende. Udfordringen består dermed stadig i at indrette samfundet, så det ikke er afhængig af økonomisk vækst:

“Corona pandemien viser ganske tydeligt, at vi er langt fra at have et sådant samfund. I det øjeblik vi ikke producerer og forbruger som vanligt, og hvor tilliden til stigende produktion og forbrug forsvinder, er der økonomisk krise i samfundet med fyringer, faldende aktiekurser, boligpriser osv. til følge.” (Lund et al., 2020)

Lidskog et al (2020: 9) underbygger ligeledes, hvordan Covid-19 pandemien blotlægger svagheder ved at genstarte eksisterende økonomiske sektorer ud fra de selvsamme vækstmodeller. Dette understøtter vores argument for at ændre status quo og i stedet behandle pandemien som et vendepunkt eller *window of opportunity* i en større systematisk transformation. Desuden fremhæver Lidskog et al. at samfundets kompleksitet forudsætter, at en sådan omstilling ikke udelukkende kan gennemføres via planlægning indenfor et enkelt fagområde, hvorfor vi finder det væsentligt at understrege en nødvendighed for en tilgang, hvor flere fagområder bringes i spil (Ibid.: 14).

For at imødekomme dette ser vi derfor et behov for at prioritere tværfagligt samarbejde, der ligeledes fordrer at involvere flere samfundsniveauer, hvilket derfor advokerer for et

multilevelgovernance perspektiv. Set i et governance perspektiv er måden, hvorpå regeringen udarbejder politikker, afgørende i kommunalt regi, da det statslige niveau sætter kursen for den kommunalpolitiske dagsorden. Et perspektiv, der underbygges i rapporten *Cities, Climate Change and Multilevel Governance* (Corfee-Morlot et al., 2009), fra OECD, som er den vestlige verdens rådgivende samarbejdsorgan inden for økonomi- og samfundsudvikling (Udenrigsministeriet, u.å.). I OECD's rapport fremhæves kommunerne som en afgørende instans, set ud fra et planlægningsteoretisk perspektiv, da de, i modsætning til det statslige niveau, har en mere direkte relation til borgerne, uagtet kommunens størrelse, hvilket dog er et essentielt aspekt i forhold til, hvordan relationen udfoldes mellem borger og kommune.

Pernille Tanggaard Andersen, professor i sundhedssociologi og sundhedsfremme, understreger, hvordan operationaliseringen af indsatser på tværs ofte medfører udfordringer på et organisatorisk og styringsmæssigt plan. Dog pointerer Andersen, hvordan det tværfaglige netop er afgørende for, hvordan kommuner kan bidrage til omstillingen (Andersen et al., 2020: 164). Med dette afsæt finder vi det relevant at se nærmere på, hvordan en fælles ramme kan adressere disse udfordringer.

For at imødekomme dette vil vi i specialet udfolde Raworth's Doughnut økonomiske principper, defineret ud fra hendes Doughnut model. Modellen udgør netop en visuel rammesætning, der fordrer et fælles sprog for, hvordan aktører kan arbejde integreret mod bæredygtige samfund (Raworth, 2017: 44).

1.3 Problemformulering

Ovenstående har ført til en interesse i at belyse udfordringerne, og ikke mindst mulighederne, i at finde lokale løsninger på de globale sundheds-, miljømæssige- og økonomiske udfordringer og dermed udfolde, hvordan kommunerne kan ses som facilitatorer i et bæredygtigt udviklingsperspektiv. Dette har ført til følgende problemformulering:

Hvilke potentialer og barrierer kan identificeres for at kunne imødekomme en Doughnut økonomisk tilgang, som fælles ramme for kommunernes handlerum, med henblik på at balancere hensynet til sundhed, miljø og økonomi, og hvordan kan denne tilgang accelereres i lyset af Covid-19 pandemien?

1.4 Afgrænsning

I dette afsnit afgrænser vi problemformuleringens fokus, samt opridser bevæggrunde for de tilvalg vi har gjort for at besvare specialets problemformulering, samt hvorfor vi finder udmøntningen af denne relevant.

Som nævnt i ovenstående problemfelt situerer vi specialet gennem Raworth's Doughnut økonomiske perspektiver, ud fra en sundhedsfremme vinkel. Vi er bekendt med, at der findes andre teoretiske tilgange til alternativ økonomi, hvorfor valget ligeledes begrundes med, at vi, gennem vores empiriindsamling, blev gjort opmærksom på, at Københavns Kommune, på nuværende tidspunkt, er i gang med at vurdere, hvorvidt Doughnut tilgangen skal implementeres som styringsværktøj i kommunen. Vi finder det derfor relevant at se på perspektiver fra Københavns Kommune, som frontløber. Principperne bag Doughnut modellen er, på nuværende tidspunkt, kun implementeret i international kontekst, herunder Philadelphia, Portland og Amsterdam, hvor implementeringsarbejdet fortsat er i gang (DEAL, et al., 2020b: 3).

For at kunne udfolde hvilken betydning kommunernes størrelse har for deres handlerum, har vi, foruden Københavns Kommune som repræsentant for en større kommune, ligeledes medtaget perspektiver fra Middelfart Kommune som repræsentant for en mindre kommune, som frontløber for bæredygtig omstilling.

For at afdække kommunernes væsentlige rolle i omstillingen, ønsker vi konkret at behandle hvilke barrierer og muligheder, der særligt kan fremhæves, for at implementere det globale koncept bag Doughnut modellen og nedskalere det til nationalt og kommunalt regi. Dette for at skabe de nødvendige synergier, der kan bære visionerne og værdierne for en bæredygtig samfundsudvikling, der, i specialets afsæt, kræver en sundhedsmæssig, miljømæssig og økonomisk balance.

Trods vi i specialet behandler dualiteten mellem det statslige og kommunale regi, afgrænser vi os fra en dybdegående analyse af de reguleringsmæssige rammebetingelser, der ligger til grund for kommunernes handlerum.

Vi har, som en del af specialets indledende fase, afsøgt genstandsfeltet, hvorfor vi løbende refererer til kommunale strategier og indsatser, vi finder relevante ud fra vores kontekst. Vi afholder os fra at udfolde samtlige initiativer og afgrænser os til primært at behandle et af de

seneste kommunale initiativer *DK2020 - klimaplaner for hele Danmark*. I forlængelse heraf finder vi det relevant at understrege, hvordan det ikke er vores hensigt at behandle konkret klimaplanlægning, men i stedet søger at afdække et kommunalt handlerum for en bredere bæredygtighedsagenda.

1.5 Specialets bidrag

Følgende afsnit beskriver formålet med specialet, samt hvilken kontekst specialet skal ses i lyset af.

Vi ønsker med specialet at byde ind med et samfundskritisk syn, hvor en vigtig del af at skabe bæredygtige og resiliente samfund, set fra vores perspektiv, er at arbejde integreret med hovedfelter som økonomi, miljø og sundhed. Det er derfor, med dette afsæt, vi vil søge klarhed om, hvordan Doughnut økonomiens teoretiske rammer kan medvirke til at realisere dette. Med specialet ønsker vi derfor ligeledes at præsentere en alternativ tilgang til, hvordan der, fra kommunalt niveau, kan igangsættes et paradigmeskifte i samfundet, da Covid-19 pandemien har været en øjenåbner for hvordan og hvor hurtigt, *business as usual*-tilgangen kan ændres.

I forlængelse af dette finder vi det væsentligt at pointere, at vi ikke underkender det faktum, at pandemien har uanede, negative konsekvenser, både økonomisk og sundhedsmæssigt. Vi søger dog, gennem specialets mulighedsbetragtning, at udfolde hvordan den eksisterende krise kan påvirke samfundsændringer, hvis vi drager nytte af de kritikpunkter krisen fremskriver. Formålet med specialet er således at kunne bidrage med et indspark til transformationer, der, i mange henseender, allerede er ved at ske på lokalt niveau, men mangler en fælles forståelsesramme. Denne integrerede forståelsesramme har til formål at præsentere en løsningsmodel for de samfundsproblematikker, vi står overfor i dag såvel som i fremtiden, hvor Covid-19 pandemien ikke længere udgør den største samfundskrise.

Kapitel 2: Præcisering af specialets forforståelse og genstandsfelt

For at kunne behandle specialets problematik, finder vi det væsentligt at udfolde vores forforståelse omkring konteksten, som problematikken udspiller sig i. I følgende afsnit præsenterer vi derfor genstandsfeltet og den historiske udvikling heri, derudover belyser vi sammenhængen mellem økonomi, miljø og sundhed, sat i relation til den kommunale kontekst.

2.1 Den økonomiske vækst diskurs

Da vi i specialet ønsker at udfordre det dominerende fokus på økonomisk vækst, indleder vi med at skitsere, hvilke problemstillinger dette kan medføre.

Økonomisk vækst refererer til en stigning i BNP, der beskriver værdien af et lands samlede forøgelse af den fysiske og immaterielle produktion i et givent år. Med andre ord er BNP et udtryk for, hvad der kan bruges på privat og offentligt forbrug, eksport af varer, tjenester og investeringer (Jespersen, 2016: 215). Professor emeritus i økonomi, Jesper Jespersen, argumenterer for, at vurderingen af hvor godt et samfund klarer sig, fortsat afgøres ud fra størrelsen af landets BNP. FN's retningslinjer for BNP-mål, gør det endvidere muligt at måle landene op mod hinanden, som BNP pr. indbygger, hvilket har medvirket til, at BNP opfattes som den mest centrale indikator på velstand (Gjerding, 2018b). Vækst i BNP pr. indbygger antages at være medvirkende til at øge den materielle velfærd og vil derfor, i traditionel forstand, blive tolket som positivt (Jespersen, 2016: 215). Dette perspektiv søger vi dog at nuancere.

En kritik, som fremføres af adskillige forskere her i blandt Røpke, er, hvordan BNP, som central indikator for vækst, undlader at adressere uligheden i samfundet eller ubalancen i økosystemet, jævnfør problemfeltet. Jespersen underbygger ligeledes dette og pointerer, at problematikken ligger i, at BNP som indikator, ikke tager højde for ressourceforbrug af jordens ressourcer eller andre langsigtede skadelige virkninger, der, ifølge ham, kan underminere samfundsøkonomien på længere sigt (Ibid., 2016: 216).

I en afsøgning af bevæggrundene for det ensidige fokus i den dominerende økonomiske vækst diskurs, finder vi et behov for et historisk tilbageblik for at forstå, hvilken kontekst det er opstået i.

I tiden efter depressionen i 1930'erne og anden verdenskrig var der behov for at tilrettelægge et økonomisk system, der kunne tilgodese samfundets behov, hvorfor der opstod mange forskellige teoretiske skoler, men alle indenfor et vækstideal. Dette betød, at økonomisk vækst, som svar på samfundets behov, blev anset som positivt (Boehnert, 2018: 370). Tilgangen til økonomisk vækst blev italesat i 1948 af den amerikanske økonom, Paul Samuelson, i hans bog *Economics*, som sidenhen har vist sig at være grundlæggende for skildringen af makroøkonomi. På trods af at skildringen heri er mere end 70 år gammel, er den stadig bærende, hvilket er konstituerende for tilgangen til økonomisk vækst. Særligt Samuelson's illustration *The Circular Flow Diagram*, afbilder økonomien som vand, der strømmer gennem vandrør, har været afgørende i den økonomiske tilgang.

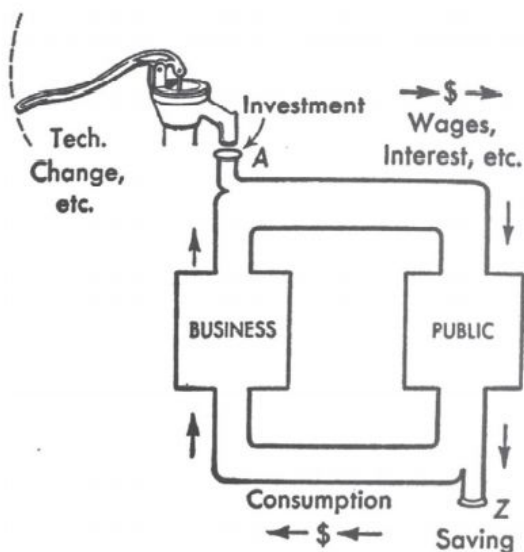

Fig. 1, *The Circular Flow Diagram* by Paul Samuelson (Boehnert, 2018: 371)

Illustrationen er et udtryk for et forsimplet system, som ikke afspejler kompleksiteten i samfundet. Som nævnt tidligere, bliver det ydermere tydeligt, hvordan naturressourcer, der driver det økonomiske system, ikke er medtænkt. Det er her væsentlig at fremhæve, hvordan det økonomiske system er baseret på politiske beslutninger, der forsøger at løse samfundets behov set ud fra datidens kontekst (Boehnert, 2018: 372). Udfordringen består, ifølge vores vurdering, i, at det fortsat er denne tilgang, der dominerer, hvilket påvirker det økologiske fodaftryk negativt.

Det økologiske fodaftryk pr. person er en nations samlede økologiske fodaftryk divideret med den samlede befolkning i nationen. For at kunne leve inden for rammerne af vores planets ressourcer er verdens økologiske fodaftryk, ifølge forskningsorganisationen, Global Footprint Network (GFN), nødt til at svare til den tilgængelige biokapacitet pr. person på vores planet, som i øjeblikket er 1,7 globale hektar (Global Footprint Network, 2020).

I denne kontekst er den danske nations økologiske fodaftryk i alt 6,9 globale hektar og udgør dermed en 15. plads på listen med lande rangeret efter økologisk fodaftryk pr. indbygger. Dette betyder, at danske borgere kræver fire gange de ressourcer og affald, vores planet kan regenerere og absorbere i atmosfæren (Ibid., 2020), hvilket vi ikke anser som værende socialt- og miljømæssigt bæredygtigt i et større perspektiv. Det nationale økologiske fodaftryk (2020) ses visualiseret i nedenstående figur 2, udarbejdet af GFN.

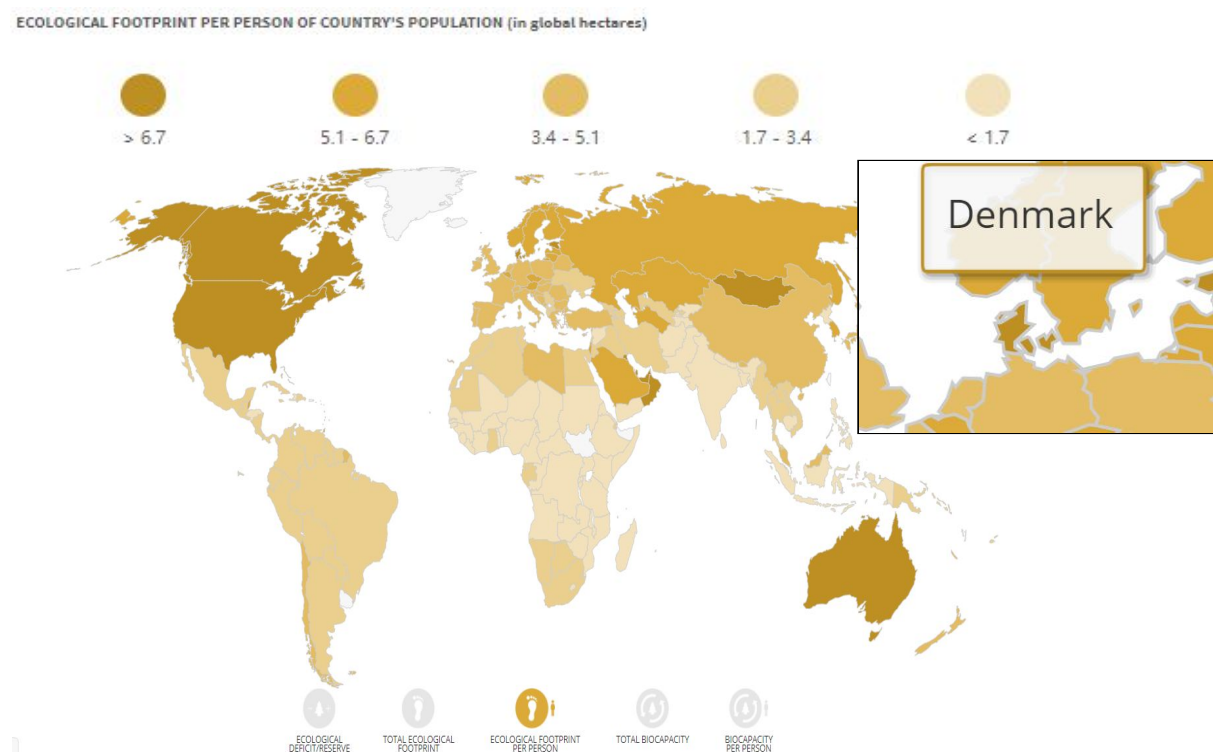

Fig. 2 Ecological footprint per person of the country's population, (Global Footprint Network 2020).

Med dette afsæt finder vi det relevant at undersøge, hvordan Raworth's alternative tilgang til økonomisk vækst kan være afgørende i en bæredygtig omstilling, der både tager højde for menneskelig trivsel og de planetære grænser.

2.2 Et bredere sundhedsperspektiv

For at kunne medtænke balance i økosystemerne på lige fod med hensynet til menneskelig trivsel, udfolder vi i dette afsnit argumentationsgrundlaget for, at vi i specialet medtager en holistisk tilgang til sundhed.

Den bredere tilgang til sundhed blev for første gang introduceret ved den internationale sundhedsfremmekonference, afholdt i Ottawa i 1986 af World Health Organization (WHO). Konferencen endte ud med det, vi i dag kender som Ottawa Charteret, der, for første gang, søger at favne en bredere sundhedsforståelse end blot at forebygge sygdom. I Charteret definerer WHO sundhedsfremme som:

“Health promotion is the process of enabling people to increase control over, and to improve, their health. To reach a state of complete physical, mental and social well-being, an individual or group must be able to identify and to realize aspirations, to satisfy needs, and to change or cope with the environment. Health is, therefore, seen as a resource for everyday life, not the objective of living. Health is a positive concept emphasizing social and personal resources, as well as physical capacities. Therefore, health promotion is not just the responsibility of the health sector, but goes beyond healthy life-styles to well-being.” (WHO, 1986)

Gennem Ottawa charteret fremskrives et holistisk syn på mennesket, hvor sociale relationer, psykisk helbred og fysisk tilstand ses som en del af ligningen for, hvad det vil sige at være sund. Underliggende i dette ligger fundamentale betingelser og ressourcer som forudsætning for at opnå sundhed, som blev fremsat af WHO i forbindelse med etableringen af Ottawa chartret. De fundamentale betingelser indebærer blandt andet fred, husly, uddannelse, mad, indkomst, et stabilt økosystem, bæredygtige ressourcer og social retfærdighed. WHO understreger, at forbedring af sundhed kræver et sikkert fundament i disse grundlæggende forudsætninger (WHO, 1986). Ifølge Signild Vallgård (2005: 16), tager dette blik afstand fra tidligere, hvor sundhed udelukkende blev defineret ud fra fraværet af sygdom, og man praktiserede forebyggelse frem for sundhedsfremme.

Trods dette blev introduceret tilbage i 1986, henviser Hancock til, hvordan tilgangen i dag ofte tager afsæt i en forebyggende tilgang. En forklaring på dette kan, ifølge Hancock, findes i, at der, i operationaliseringen af disse grundlæggende forudsætninger, ofte har været en

tendens til at fokusere på sociale determinanter, som indebærer de sundhedsmæssige konsekvenser, der kan relateres til fattigdom og ulighed. Med dette afsæt nedtones de økologiske determinanter, der kan relateres til naturens ressourcer, som også er en del af de grundlæggende forudsætninger for sundhed (Hancock, 2020a).

Dette underbygger vores argument med, at der i højere grad bør prioriteres en integreret tilgang til sundhedsfremme, der imødekommer samtlige perspektiver.

Den integrerede tilgang genfindes i WHO's tilgang til Health in All Policies (HiAP), der blev introduceret ved den ottende internationale konference om sundhedsfremme i Helsinki 2014. WHO definerer HiAP på følgende måde:

“HiAP is an approach to public policies across sectors that systematically takes into account the health implications of decisions, seeks synergies, and avoids harmful health impacts in order to improve population health and health equity.” (WHO, 2014)

HiAP har, ifølge WHO, til hensigt at bidrage til sundhedsindsatser på tværs af sektorer for at forbedre sundhed og lighed. Lighed skal, i denne kontekst, forstås sådan, at individer tildeles forskellig støtte alt efter deres forudsætninger for dermed at sikre, at alle kan opnå det samme. På engelsk betegnes dette som equity, der er forskellig fra equality, som begge kan oversættes til lighed på dansk (WHO, 2014).

Det centrale i dette perspektiv er dels anerkendelsen af, at en integreret tilgang til sundhed skaber synergier, der kan forbedre og fremme sundheden for mennesket som individ, men også som en del af samfundet som helhed. Endnu vigtigere fremhæver HiAP anerkendelsen af, at omstilling kræver en integreret indsats på tværs af sektorer.

Denne betragtning understøtter vores argument for, at omstilling af samfundets systemer, i en bæredygtig retning, kræver, at hverken sundhed eller bæredygtighed behandles hver for sig. Dualiteten underbygges yderligere af Pedersen et al. (2015) i artiklen *Duality of Health Promotion and Sustainable Development: Perspectives on Food Waste Reduction Strategies*. Den tredje og væsentlige komponent, som i denne kontekst ikke er fremhævet, er det økonomiske perspektiv.

Trianguleringen mellem sundhed, miljø og økonomi blev allerede illustreret i 1993 af Hancock i *A Model of Human Development*, der ses afbilledet herunder.

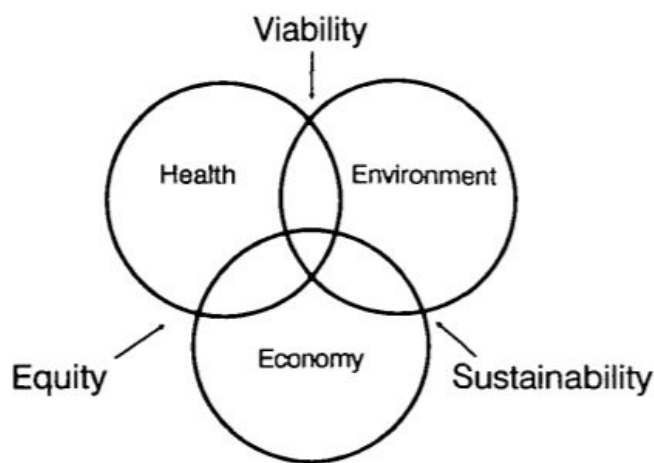

Fig. 3: A Model of Human Development (Hancock, 1993: 43).

De økonomiske gevinster skal, ifølge Hancock, støtte en bæredygtig tænkning, der tager hensyn til miljøet og biodiversiteten samt imødekommer social bæredygtighed med udgangspunkt i equity (Hancock, 1993: 43).

Figuren kan ses som en forløber for hans perspektiv omkring førnævnte sociale og økologiske determinanter. Et bærende fokus i denne figur, er netop at skabe et bæredygtigt samfundssystem, der ikke går på kompromis med jordens ressourcer, men samtidig fremmer menneskets muligheder for at sikre sundhed samt et økonomisk grundlag.

I overensstemmelse med Hancock, vurderer vi, at udfordringen i at imødekomme dette ligger i vores sociale, økonomiske og politiske systemer samt de værdier, ideologier og filosofier, der ligger til grund for dem. Dette er forankret i en forståelse af, at centrale sundhedsdeterminanter, grundet en siloopdelt sektor tilgang, ofte ligger uden for sundhedssektoren, og at politiske beslutninger, der har indflydelse på menneskets sundhed, dermed træffes i andre ministerier og kommunale forvaltninger (Hancock, 2020b).

2.3 Kommunen som central aktør i den bæredygtige omstilling

Som anført udgør kommunerne en central aktør i specialets kontekst, hvorfor vi, i dette afsnit, udfolder kommunernes handlerum og deres potentiale i at fremme integrerede indsatser, der fordrer den bæredygtige omstilling.

Kommunernes potentiale er, blandt andet, relateret til det faktum, at de er den nærmeste myndighed på borgerne og derfor besidder et bredt lokalkendskab, som de kan drage nytte af. På kommunalt plan er det en fordel, at der ofte er kortere fra de politiske beslutninger til konkret handling (Hancock et al., 2017: 92). Den nære kontakt til borgerne betyder, at kommunerne har mulighed for at medtage en inkluderende tilgang, der imødekommer, at borgere, institutioner og organisationer inddrages i de bæredygtige planlægningsstrategier (Vejre et al., 2016: 275).

Et skærpet fokus på lokale bæredygtighedsstrategier blev udbredt med deklarationen *Agenda 21*, der stammer fra FN's konference om miljø og udvikling i Rio de Janeiro i 1992. Strategien, der sidenhen er blevet kendt som *Lokal Agenda-21* (LA21), fremlagde en handlingsplan for bæredygtig udvikling i det 21. århundrede og adresserer, modsat tidligere FN-deklarationer, de lokale myndigheders centrale rolle i indsatsen for bæredygtig udvikling. I strategien opfordres de lokale myndigheder til at sætte bæredygtighedsagendaen højt på dagsordenen blandt andet ved at inddrage lokalsamfundenes mange aktører. LA21 udspringer fra en forståelse af, at det er i lokalsamfundet, at internationale og nationale politikker udmøntes bedst (Holm, 2007: 141). LA21-deklarationen har bidraget til et fokus på sektoroverskridende tiltag. Betydningen af strategiens direkte adressering af de lokale myndigheder, fremhæves internationalt for at have haft afgørende indflydelse på decentralisering, styrkelse af lokale borgergrupper og øget myndiggørelse (Ibid.: 142).

Trods et bredt forankret spektrum eksisterer der en udbredt konsensus om, at LA21 i høj grad har fokuseret på afgrænsede miljøforbedringer, miljøtekniske tiltag og dermed negligeret andre hensyn i kommunalpolitikken som eksempelvis sundhedsområdet. Dette skyldes, blandt andet, strategiens placering i et opdelt forvaltningssystem, der derfor er blevet domineret af miljøfaglig snarere end tværfaglig tilgang. Denne siloopdelte tilgang har ligeledes medført, at indsatserne har haft svært ved at blive rodfastet og derfor ikke har resulteret i en større bæredygtig transformation (Ibid.: 163).

Ovenstående skitserer et aspekt, vi finder særlig relevant, da det pointerer, hvordan den manglende transformation kan begrundes med den eksisterende favorisering af vækstbaseret velfærdsudvikling (Ibid. 165).

Dog anser vi hvordan det er væsentligt at anskue erfaringen med samarbejdet om LA21 som en nødvendig læreproces, der modner samfundet til senere at kunne tage større skridt mod en bæredygtig omstilling (Ibid: 166). Trods dette vurderer vi, at udarbejdelsen af nye kommunale tiltag mangler at medtage tidligere erfaringer og derfor fortsat tager afsæt i et afgrænset område, hvilket risikerer at negligere andre indsatsområder.

Et af de seneste kommunale initiativer, der vægter samarbejde højt, er *DK2020 - klimaplaner for hele Danmark*, der i 2019 blev etableret gennem et samarbejde mellem Den Grønne Tænk tank CONCITO, Kommunernes Landsforening (KL), Regionerne, Realdania og C40. DK2020 kan betegnes som en oversættelse af C40 netværket til en dansk kontekst, som skal forankre klimaambitionerne lokalt. C40 er et netværk af større byer, der, på verdensplan, arbejder på tværs om klimaindsatser. C40 arbejder konkret med at udvikle og gennemføre politikker og strategier, der skaber målbare reduktioner i udledningen af drivhusgasser. Samtidig fungerer netværket som vidensbank og vidensdeler af best practice, ud fra devisen om at løfte i flok (Nygård, 2019).

En af intentionerne med DK2020 er, at kommunerne opnår fælles fodslag og derigennem opnår større gennemslagskraft ved at arbejde mod fælles mål (Realdania, 2020: 6).

Accelerationen af kommunernes omstilling er afhængig af, at kommunerne drager nytte af hinandens erfaringer. Det er derfor afgørende at have en platform til dette, hvorfor vi netop finder det relevant at udfolde et projekt som DK2020, der i mange kommuner har accelereret en fremdrift af deres klimaindsatser. Vi finder det centralt at pointere, at DK2020 tager afsæt i klimaorienterede handlingsplaner, frem for eksempelvis bredere bæredygtighedsorienterede handlingsplaner. Dette kan, i vores perspektiv, resultere i at ignorere andre parametre, som dermed undlader at skabe handlerum for synergiskabende indsatser.

Derudover forholder vi os kritiske til, at DK2020, som mange tidligere tiltag, er af frivillig karakter. Den frivillige dimension kan på sin vis omfavne visse fordele, men sammenholdt med erfaring fra LA21 strategien, der ligeledes startede som et frivilligt initiativ, er det essentielt at have blik for, hvordan det frivillige incitament kan være en ulempe. Dette har medført at det i dag er obligatorisk for alle kommuner at udforme en planstrategi hvert fjerde år, der beskriver strategien for deres LA21-indsats (Holm, 2007: 148).

I forlængelse heraf finder vi det værd at fremhæve, hvordan både tidligere og eksisterende initiativer udgør en væsentlig og nødvendig læreproces, der tilsammen danner grobund til den modningsproces samfundet er nødt til at gennemgå, før en transition på systemniveau kan finde sted.

Kapitel 3: Specialets videnskabsteoretiske afsæt, teoretiske ramme samt metodiske tilgang

I følgende afsnit redegør vi for vores overordnede videnskabsteoretiske indgangsvinkel, kritisk teori, i henhold til specialets problemfelt. Da det videnskabsteoretiske afsæt er definerende for vores tilgang, fungerer det kritisk teoretiske afsæt som ramme for både vores teoretiske samt metodiske tilgang, hvorfor vi i afsnittet ligeledes udfolder disse.

3.1 Kritisk teori

Vores forståelse af den teoretisk-videnskabelige tradition er dannet ud fra perspektiver fra henholdsvis sociolog, Søren Juul, og kulturteoretiker, Henrik Kaare Nielsen.

I henhold til problemfeltet fremhæver vi en række negative udviklingstræk i samfundet og kritiserer således samfundet for dets ageren gennem tiden, eller mangel på samme, når vi retter blikket mod bæredygtig omstilling. Vi kritiserer endvidere væsentlige udviklingstræk og fastfrosne ideologier, der risikerer at stå i vejen for udvikling. Da vi ligeledes søger at frembringe argumenter for, hvordan samfundet i stedet bør agere, er vi inspireret af kritisk teori (Juul, 2012: 321).

Ifølge kritisk teori influerer vores erkendelsesinteresse vores videnskabelige undersøgelse, der igen påvirker vores problemformulering, metodevalg og videre analytiske tilgang (Nielsen, 2015: 373). For at kommunikere tydeligt omkring dette, vælger vi bevidst at lade læseren få indblik i vores erkendelsesinteresse, som det første i specialet.

Ontologien, vi medtager fra kritisk teori, er realistisk, hvorfor vi ikke stiller spørgsmålstejn ved, hvorvidt der findes en bestemt form for eksisterende verden, der er bestemt af underliggende virkemekanismer og eksisterende magtformer (Juul, 2012: 319). Vores formål er at kritisere fakticiteten i lyset af idealet og vise, hvordan virkeligheden strider mod det normative ideal om, hvad der er bæredygtigt både for planeten og for menneskeheden.

3.1.1 Nyere kritisk teori

Hvilke sociale patologier, vi vælger at fokusere på, afgøres af, hvilken generation af kritiske teoretikere vi læner os op af, da de opererer med forskellige normative idealer og derfor fejlvurdering af samfundets udvikling (Juul, 2012: 320). I specialet placerer vi os inden for nyere kritisk teori og har valgt at trække på perspektiver fra Jürgen Habermas' kommunikative paradigme.

Habermas forholder sig kritisk til systemrationaliteten, da han argumenterer for, at kommunikation i systemet, herunder staten, markedet og de bureaukratiske institutioner, konsekvent er fordrejet, da de ikke har fokus på at opnå fælles forståelse, men i stedet har et dominerende fokus på magt og økonomi, og hvordan det driver væksten. Socialkritikkens opgave bliver, ifølge Habermas, at identificere de forhold i samfundet, der forhindrer, at de kommunikative idealer kan realiseres (Ibid.: 320). Når vi medtager en Habermas-inspireret analyse, er det begrundet med, at vi tilslutter os en grundopfattelse af, at politiske beslutninger, om eksempelvis bæredygtig udvikling, bør forankres i en dialog, hvor alle berørte parter videns og interesser bringes ind i planlægningsprocessen. Dette aspekt stemmer overens med Raworth's Doughnut økonomiske tilgang, som vi belyser i specialets teoretiske ramme.

Det er ifølge Juul almindeligt at opfatte Habermas' kritiske teori, som en særlig variant af hermeneutikken, hvorfor det er betydeligt at fremhæve, hvordan ingen teori, i hermeneutisk perspektiv, kan gøre krav på at være universelt gyldig (Juul, 2012: 324). Med en kritisk teoretisk tilgang søger vi, med specialet, derfor ikke at give et universelt svar på en bæredygtig omstilling af samfundet. Vores hensigt er snarere at begrunde, hvordan vi anser den Doughnut økonomiske tilgang, som et normativt ideal, der tilbyder en alternativ økonomisk tilgang. Vi søger dermed at fremdrage argumenter for, hvorfor kommunerne bør inddrage en Doughnut inspireret tilgang i deres planlægning.

3.2. Teoretisk ramme

I overensstemmelse med den kritisk teoretiske tilgang skal det normative ideal gøres eksplicit (Juul, 2012: 320), hvorfor vi i følgende afsnit udfolder Raworth's perspektiver omkring Doughnut tilgangen, der fungerer som specialets normative teoretiske ramme.

Vores teoretiske forståelse er primært dannet ud fra Raworth's udgivelse *Doughnut economy - Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist* (2017). I afsnittet behandler vi udvalgte dimensioner af den Doughnut økonomiske tilgang, vi anvender som bærende fundament i vores kritisk analytiske tilgang. Andre dimensioner belyser vi derfor yderligere i specialets analysestrategi.

3.2.1 Doughnut økonomiens tværvideenskabelige baggrund

Doughnut tilgangen er dannet ud fra en tværvideenskabelig tilgang, da tilgangen trækker på viden fra andre forskere, akademikere og politiske beslutningstagere (Raworth, 2017: 25). Principperne bag Doughnut modellens *social foundation* og *ecological ceiling* bygger ligeledes på fund fra andre forskere og teoretikere. Dels bygger the social foundation på FN's Verdensmål for bæredygtig udvikling, som FN landene tilsluttede sig i 2015. Dels bygger ecological ceiling på fund, som forskere på Johan Rockström instituttet i 2009 identificerede som *planetary boundaries* (Ibid., 2017: 11). Essensen i disse uddyber vi nærmere i afsnit 3.2.3.

Dette kan foranledige nogen til at anfægte det revolutionerende ved den Doughnut økonomiske tilgang. Foruden aspektet om en mere tværvideenskabelig tilgang, mener vi dog, at det værdifulde ved Raworth's tilgang er, at hun formår at anskueliggøre sammenkoblingen mellem principperne i en visuel forståelsesramme.

Raworth introducerer for første gang Doughnut modellen tilbage i 2012 (Oxfam, 2012). Sidenhen er den holistiske tilgang blevet nedskaleret til metodisk anvendelse i byplanlægning. Den hollandske hovedstad Amsterdam er den første by, hvor det er lykkedes at downscale modellen og anvende den i praksis, og dermed ændre byens strategi som led i byens finansielle- og klimamæssige genopretningsplan (Nielsen, 2020). Denne planlægningsproces er beskrevet i rapporterne: *The Amsterdam City Portrait* (DEAL et al., 2020a) og *Creating City Portraits - A methodological guide from The Thriving Cities Initiative* (DEAL et al., 2020b), begge udgivet i 2020 i et samarbejde mellem Doughnut Economics Action Lab, Biomimicry 3.8, C40 Cities, and Circular Economy. Rapporterne udgør, i denne kontekst, et værdifuldt erfaringsgrundlag, som vi derfor trækker på, når vi behandler omstilling ud fra Doughnut tilgangen i lokal kontekst.

Som specialets problemfelt udfolder, fremdrager Raworth, at den menneskelige aktivitet lægger hidtil uset pres på jordens livgivende systemer, hvorfor hun frembringer spørgsmålet

om, hvilken tilgang vi har behov for i forhold til den efterspørgsel, der kommer til at være på ressourcer og materialer fremadrettet (Raworth, 2017: 5).

Økonomien spiller en afgørende rolle, da hun mener, den er det mindset, der skaber samfundet. Det er, ifølge Raworth, økonomien, der afgør, hvordan vi tænker, føler og agerer, hvorfor flere teoretikere, også før hende, fremhæver, at økonomi har stor indflydelse eller rettere en dominerende rolle i samfundet (Ibid.: 8). Derfor spiller økonomien også ind, når vi opererer med et felt som bæredygtig omstilling. Der, hvor vi ser en konflikt eller fejludvikling i systemet, jævnfør den kritisk teoretiske tilgang, er, hvor økonomisk vækst står i vejen for bæredygtig udvikling. Det der kan ændres, er det samfundsøkonomiske perspektiv, så det ligeledes tager højde for andre parametre:

“What if we started economics not with its long-established theories, but with humanity’s long term goals and sought out the economic thinking that would enable us to achieve them?” (Raworth, 2017: 10)

Årsagen, til at vi i dag står over for kolossale udfordringer, er, blandt andet, et resultat af ‘blindspots’ og outdated økonomisk tænkning, vi, som samfund, reproducerer. Som vi fremlægger i genstandsfeltet har en stigning i BNP, historisk set, skiftet fra at være en politisk mulighed til at være en politisk nødvendighed, hvorfor det udgør det altoverskyggende politiske mål. Raworth argumenterer for, at der ligger en stor kunnen i, og ligeledes behov for, at sætte spørgsmålstejn og gentænke fastfrosne ideer og tilgange for at vide, hvornår de bør erstattes (Raworth, 2017: 12). Raworth’s tilgang bygger på tanker fra futurist og filosof Alvin Toffler, der formulerede følgende: *“How to learn, unlearn and relearn”* (Alvin Toffler, 1970). Ifølge Raworth (2017: 12) er det enogtyvende århundrede et godt tidspunkt til at “unlearn” og “relearn” det grundlæggende ved økonomi for at gøre plads til nye bæredygtige tilgange. Hertil anser vi, hvordan den nuværende sundhedskrise, der ligeledes har medført en økonomisk krise, blot underbygger denne nødvendighed.

Siden rapporten *The Limits to Growth* er der udgivet talrige videnskabelige rapporter og dokumenter, der understreger dette synspunkt. En af de seneste er FN- rapporten, *The Future is Now: Science for Achieving Sustainable Development*, udgivet i 2019, der understreger, hvordan en opnåelse af bæredygtighedsmålene grundlæggende kræver en afkobling af økonomisk vækst for at undgå miljøforringelse (FN, 2019: 19).

Ud fra Raworth's perspektiver stiller vi os kritiske overfor at prioritere indikatorer som BNP. I stedet tilslutter vi os hendes argument for, at et samfund i højere grad bør prioritere at udvide befolkningens kapaciteter, såsom at være sunde, empowered og kreative. For at realisere disse kapaciteter er vi afhængige af at have adgang til det grundlæggende i livet, såsom nærende mad, sundhedspleje, sikker skolegang og til frit at kunne markere en politisk stemme (Raworth, 2017: 42), hvilket falder godt i tråd med specialets brede sundhedsbegreb. Raworth kritiserer endvidere, som omtalt i genstandsfeltet, hvordan fikseringen på BNP som den primære indikator for udvikling har eksisteret i mere end 70 år, hvorfor Raworth argumenterer for, at der i det enogtyvende århundrede er behov for et langt større mål. Netop dette mål indkapsler Raworth i konceptet af Doughnut modellen, som vi udfolder i nedenstående afsnit.

3.2.2 Doughnut modellen i praksis

Nedenstående model portrætterer Raworth's dualitet mellem den menneskelig trivsel og de planetære grænser.

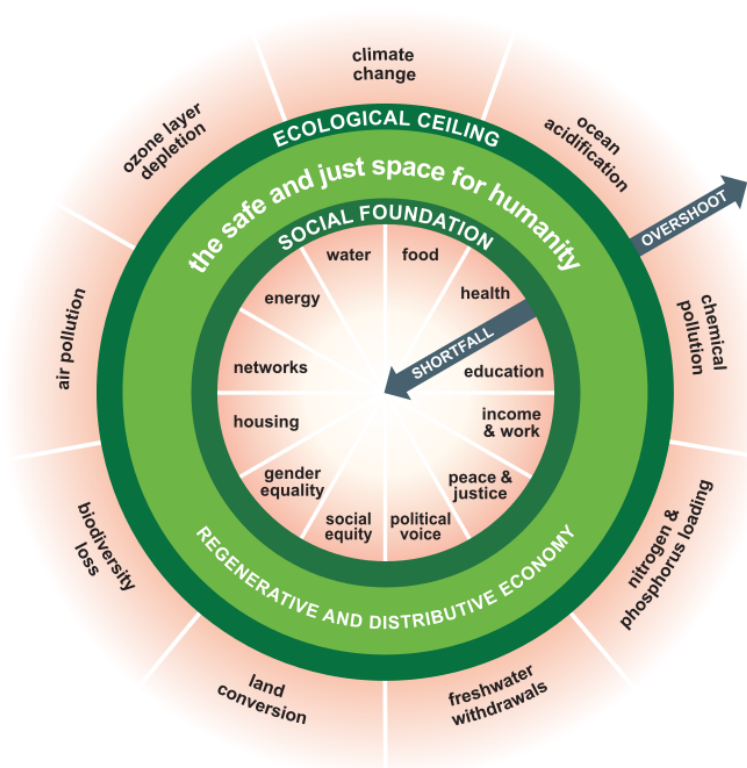

Fig. 4: Doughnut modellen, Kate Raworth (DEAL, et al., 2020b: 6).

Indercirklen i modellen rummer tolv basale menneskelige krav *social foundation*, der, som nævnt, bygger på FN's Verdensmål for bæredygtig udvikling (Raworth, 2017: 44). Såfremt de indre grænser for the social foundation overskrides, medfører det *critical human deprivations*, såsom sult og fattigdom. Hullet i midten af modellen repræsenterer derfor et *shortfall*, hvor Raworth placerer befolkningsgrupper, der ikke har adgang til basale fundamentale determinanter (Ibid.: 45).

Ydercirklen *ecological ceiling* bygger, som nævnt, på fund som forskere fra Johan Rockström instituttet i 2009 har identificeret som *planetary boundaries*. Ecological ceiling skal ses, som de planetære grænser vi, som menneskehed, skal bevæge os under. I ydercirklen ses ni livsnødvendige økosystemer, som skal tilgodeses, før vi kan tale om en sund planet med et stabilt klima og velfungerende økosystemer. Såfremt de ydre grænser af ecological ceiling overskrides, fremkaldes *critical planetary degradation*, der blandt andet rummer klimaforandringerne og tab af biodiversitet, som er repræsenteret ved *the overshoot of planetary boundaries* (Ibid.: 45).

Dermed udgør social foundation og ecological ceiling tilsammen de indre og ydre grænser af Doughnut modellen. De er altså indbyrdes forbundet, hvilket betyder, at menneskelig trivsel er afhængig af at imødekomme de planetære grænser. Hvis vi eksempelvis mangler livets basale fundament og opholder os helt i midten af cirklen og dermed ikke trækker på økosystemerne, vil vi stå over for udfordringer såsom sult grundet mangel på råvarer, hvis vi ikke dyrker vores land. Dyrkning af landbrugsjorden er væsentlig, da det er essentielt for os som mennesker, og vi derfor er afhængige af de mange forskellige systemer, der er udviklet for at tilgode dette formål (Ibid.: 50).

Raworth vision er derfor, at vi hverken overskrider de indre eller de ydre grænser, hvilket er indkapslet i konceptet af Doughnut modellen. Vi skal i stedet sigte på at placere alle mellem de to cirkler, hvor vi finder et sikkert og retfærdigt rum for menneskeheden, som er repræsenteret ved *the space in which we can meet the need of all within the means of the planet* (Ibid.: 10).

3.3. Den kvalitative metodiske tilgang

Til at udforske kommunernes integrerede handlerum samt de muligheder og barrierer for implementering af Doughnut tilgangen som fælles forståelsesramme, trækker vi, i specialets metodiske afsæt, på principper fra den kvalitative metodiske tilgang.

Forud for vores indsamling af specialets primære empiri har vi afsøgt allerede eksisterende

viden inden for forskningsfeltet, hvorfor vi, i specialets indledende fase, har omsat vores problemfelt til litteratursøgning.

3.3.1 Søgestrategi

Da det er væsentligt at målrette søgningen, for at finde den litteratur, der er relevant for problemstillingen, udfolder vi, i dette afsnit, hvilken søgestrategi vi har anvendt (Andersen et al., 2017: 66).

Jævnfør vores videnskabsteoretiske tilgang har vi forsøgt at danne en helhedsforståelse for kompleksiteten i at skabe en bæredygtig samfundsudvikling med afsæt i kommunerne set i lyset af Covid-19 pandemien. Gennem litteratursøgningen har vi derfor kombineret en kæde- og citationssøgning med systematisk emnesøgning (Ibid., 2017: 66).

Vi har indledt med en generel afsøgning af området, som har skærpet vores fokus på Raworth *Doughnut Economics - Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*. Styrken ved kædesøgning er netop at tage udgangspunkt i én kilde og derigennem finde andre kilder af høj relevans for at afdække et felt. For at gøre kædesøgningen fremadskuende har vi anvendt citationssøgning for at finde nyere kilder (Ibid., 2017: 67). Dette har ledt os til mediekilder og forskningsartikler, heriblandt *The Amsterdam City Doughnut* og *A tool for transformative action* (DEAL, 2020a).

For at opnå et bredt og nuanceret billede af specialets tværvideenskabelige problemstilling har vi derudover anvendt systematisk emnesøgning, som er en mere kompleks søgestrategi. Med udgangspunkt i vores problemstilling har vi dannet specifikke søgeord på både dansk og engelsk og kombineret dem med de boolske operatører AND og OR (Andersen et al., 2017: 67). Vi har bla. anvendt følgende keywords: *Sustainable Development, Municipality, Covid-19, Health Promotion, Crisis, Governance, Transformative Change, Transitions for Sustainability, Economic Growth, Doughnut Economy, Welfare, Ecosystems*.

Indledningsvis har vi anvendt søgeordene i databasen Google Scholar og dernæst anvendt dem i forskningsdatabaserne ScienceDirect, SCOPUS og Web of Science, som eksempelvis har ledt os frem til forskningsartiklen: *COVID-19, the Climate, and Transformative Change: Comparing the Social Anatomies of Crises and Their Regulatory Responses* (Lidskog et al., 2020).

Søgestrategien har således givet os mulighed for at udvælge de væsentligste kilder, vi har fundet bedst egnet til at belyse specialets problemfelt. Søgestrategien har ligeledes været

afgørende for, hvilke forskningstemaer vi har udarbejdet i interviewguiden, samt hvilke informanter vi har fundet relevante (Poulsen, 2017: 81).

For at kunne operationalisere vores tværfaglige felt, hvori komplekse sammenhænge mellem sundhed, miljø og økonomi indgår, vil vi i nedenstående afsnit supplere perspektiverne fra den sekundære empiri, med primær empiri vi har genereret ud fra kvalitative forskningsinterview.

3.3.2 Det kvalitative forskningsinterview

Vi har anvendt kvalitative forskningsinterviews til indsamling af vores primære empiri for at få en dybere indsigt i den komplekse udfordring (Poulsen, 2017: 76), der i specialets kontekst omhandler at balancere samspillet mellem de planetære grænser og menneskelig trivsel på lokalt niveau. For at opnå en forståelse af disse komplekse sammenhænge har vi foretaget kvalitative ekspertinterviews med centrale aktører indenfor den akademiske arena, tænketanke, NGO'er og embedsmænd på kommunalt forvaltningsniveau for at udforske deres konkrete erfaring og unikke viden, der er vanskelig at opnå på anden vis (Ibid., 2017: 84). Informanterne repræsenterer hver deres fagekspertise, som vi udfolder i det efterstående afsnit.

Vi har, til specialets foretagne interviews, praktiseret en semistruktureret tilgang for at skabe rum til at forfølge aktørernes relevante viden. Denne tilgang har samtidig givet os mulighed for, løbende at justere, hvilke informanter vi har fundet relevante, i takt med, at vi gennem interviewprocessen har fået en dybere indsigt i genstandsfeltet. Informationen i det enkelte interview har ligeledes bidraget til at forme den næste interviewguide i takt med fremkomsten af ny viden (Ibid., 2017: 81).

Vi har anvendt en begrebsdreven interviewform, da vi på baggrund af vores teori, har forudbestemt kategorier (Ibid., 2016: 77). De udvalgte kategorier har vi udviklet på baggrund af Doughnut tilgangens *Nine M's*, der kan ses som et konkret værktøj til at transformere visioner til konkret handling (DEAL, et al., 2020b: 9). Principperne bag de ni M'er præsenterer vi kort herunder, hvorefter vi, i senere analyseafsnit, udfolder dem nærmere.

- *1. Mirror* omfatter at reflektere over den nuværende status i byen og dens impact i et globalt perspektiv.

- 2. *Mission* indbefatter at skabe en vision, der beskriver hvad “thriving” eller det “at blomstre” betyder for byen.
- 3. *Mobilize* handler om at mobilisere samtlige beslutningstagere og stakeholders, der kan drive transformationen.
- 4. *Map* identificerer de eksisterende policies og initiativer, der allerede er igang med at føre byen i den ønskede retning.
- 5. *Mindset* vedrører at tilvejebringe et holistisk mindset, der bakker værdier og måder at arbejde på op, som er nødvendige for at omstillingen eller transformationen kan finde sted.
- 6. *Methods* omhandler at forbinde Doughnut modellen med andre metoder, strategier eller tilgange, som byen allerede benytter sig af.
- 7. *Momentum*, vedtager at skabe en iterativ proces, der driver omstilling og handling.
- 8. *Monitor* vurderer fremskridt mod førende indikatorer.
- 9. *Mmm!* “Make it irresistible” pointerer hvordan tilgangen ligeledes handler om at dele innovative og kreative tilgange, således at det kan inspirere andre til at arbejde med Doughnut tilgangen.

3.4. Specialets informanter

I nedenstående afsnit præsenterer vi kort de informanter vi har valgt at inddrage, samt deres virke i relation til specialets forskningsfelt. Vi behandler hertil hvilket vidensfelt deres respektive position bidrager med, samt hvilke områder deres virke i mindre grad belyser.

Med afsæt i specialets problemformulering bevæger vi os inden for et tværfagligt felt, hvilket har haft betydning for vores valg af informanter i og med, at vi ønsker at belyse flere nuancer af problemfeltets kompleksitet (Poulsen, 2017: 78). For at imødekomme dette har vi haft fokus på at udvælge informanter, der repræsenterer hver deres faglige ekspertise, så vi har kunnet belyse økonomi, sundhed og miljø vinklen i et nuanceret billede.

3.4.1 Per Andreasen

Per Andreasen er embedsmand i Teknik- og Miljøforvaltningen, Københavns Kommune og har en bred indsigt i kommunens arbejdsgange i henhold til videndeling og tværfagligt samarbejde både internt og eksternt i kommunen. Andreasen har særligt bidraget med viden

omkring en større kommunes arbejde med lokale bæredygtighedsstrategier og aktørsamarbejde. Grundet Andreasens virke som generalist, samt det faktum, at han udgjorde specialets første interviewperson, har interviewet fungeret som afsæt for de efterstående interviews. Interviewet med Andreasen, kan derfor metodisk, betragtes som et baggrundsinterview. Andreasens position har bidraget til, at vi i mindre grad har behandlet konkrete tiltag og initiativer, men i højere grad fokuseret på kommunens handlerum i større træk.

3.4.2 Morten Højer

Morten Højer er økonom i Klimasekretariatet i Teknik- og Miljøforvaltningen, Københavns Kommune og er involveret i C40 netværket som en del af *Green Economy and Innovation Forum* og *Thriving City Initiatives* advisory group. Højer har derfor bidraget med værdifuld viden omkring den nyeste akademiske forskning indenfor økonomi og miljø og parlamentariske processer i den bæredygtige omstilling. Interviewets fokus er i særlig grad en operationalisering af Doughnut modellen, set i lyset af Højers erfaring med lokal handling i et globalt perspektiv. Højers position som økonom har ligeledes bidraget til en mere kritisk tilgang til de Doughnut økonomiske perspektiver, sammenholdt med specialets øvrige informanter.

3.4.3 Thomas Larsen

Thomas Larsen er næstformand og talsperson for NGO'en Klimabevægelsen og har bidraget med indsigt i, hvordan ikke-statslige organisationer og civilsamfundet påvirker den politiske dagsorden, og hvordan disse kan være med til at facilitere en mere bæredygtig omstilling af samfundet. Grundet Larsens position, forholder han sig særlig kritisk til det statslige engagement i de bæredygtige indsatser, hvorfor det er betydeligt at have in mente, hvordan hans aktørrolle i høj grad præger den viden, han bidrager med. Larsens position har i mindre grad kunne belyse konkrete kommunale indsatser, men i højere grad bidraget til indsigt omkring samfundsudviklingens miljømæssige konsekvenser.

3.4.4 Anna Esbjørn

Anna Esbjørn er programleder i Den Grønne Tænk tank CONCITO's program om *Fremtidens byer* og har bidraget med betydningsfuld indsigt i, hvordan en grøn tænketank, som ikke-statslig aktør, kan understøtte og fremhæve kommunernes rolle i den bæredygtige

omstilling. Esbjørn er ligeledes tidligere projektleder på DK2020 projektet, hvorfor hendes faglige viden har bidraget med dybdegående kendskab til det nyetablerede projekt. Grundet Esbjørns position fremhæver hun i særlig grad fordelene ved initiativet, hvilket er værd at have in mente. Interviewet har bidraget med indsigt omkring kommunernes rolle som afgørende facilitatorer i omstillingen, men har primært behandlet det ene initiativ.

3.4.5 Vibeke Nørby

Vibeke Nørby er programleder for DK2020 projektet i Teknik- og Miljøforvaltningen i Middelfart Kommune, og har bidraget med veletableret erfaring om den bæredygtige omstilling i en mindre kommune. Nørby har særligt givet os indsigt i vidensdeling internt og eksternt i kommunen og om processen før, under og efter etablering af DK2020. Nørbys omtale af DK2020 er mere objektiv, sammenholdt med Esbjørns afsæt, idet hun ligeledes belyser, hvilke udfordringer kommunen har stået overfor. Foruden DK2020 projektet har Nørby ligeledes bidraget med erfaring om andre lokale initiativer i kommunen og har særligt belyst mere holistiske indsatser, der er implementeret. Det er værd at have in mente, at Nørby lægger vægt på at fremhæve kommunens veletablerede initiativer.

3.4.6 Boe Hansen

Boe Hansen er udviklingskonsulent i Sundhedsafdelingen i Middelfart Kommune og har særligt bidraget med at belyse specialets sundhedsfaglige vinkel, en vinkel specialets øvrige informanter ikke i samme grad har bidraget med. Hansens position har medvirket til at belyse kommunernes rolle i den bæredygtige omstilling med udgangspunkt i et nuanceret billede af sundhedsbegrebet. Hansens erfaringsgrundlag har særligt givet os indsigt i kommunens arbejde med integrerede indsatser, og hvordan dette udspiller sig i en mindre kommune. Interviewet har endvidere belyst relevansen i at styrke det tværfaglige samarbejde på tværs af kommunernes forvaltninger, med henblik på at kunne drage større nytte af hinanden. Interviewet med Hansen har i mindre grad belyst de miljømæssige og økonomiske perspektiver, men hovedsageligt vægtet de sundhedsmæssige aspekter i konkrete kommunale initiativer.

3.4.7 Steen Hildebrandt

Steen Hildebrandt er Ph.D., professor emeritus i organisations- og ledelsesteori. Han har derudover en central rolle som formand for det tværsektorielle 2030 panel, der understøtter

2030-netværkets politiske arbejde, for at fremme FN's 17 Verdensmål for bæredygtig udvikling. I kraft af den akademiske erfaring Hildebrandt besidder indenfor bæredygtighedsdagsordenen, har han bidraget med indsigtsfuld viden om kompleksiteten mellem økonomisk vækst og bæredygtig udvikling. Det er værd at bemærke, hvordan Hildebrandts position betyder, at han i høj grad relaterer sine udsagn til Verdensmålene, hvorfor interviewet i mindre grad har været orienteret mod konkrete kommunale indsatser. Interviewet har sammenfattet en holistisk tilgang til den bæredygtige omstilling, men har særlig vægtet den sociale bæredygtighed.

Som skitseret i ovenstående bidrager informanterne med forskellige vidensfelter og aspekter, hvorfor det varierer, hvor meget de individuelle informanternes udsagn fylder i specialets enkelte analyseafsnit.

3.5 Validitetsbetragtninger

I dette kapitel behandler vi validiteten og reliabiliteten af vores metodiske valg. Dette medtager vi for at vurdere gyldigheden og pålideligheden af vores undersøgelse, samt hvorvidt andre forskere vil kunne reproducere lignende resultater (Brinkmann og Kvale, 2009: 272).

Specialeprocessen er blevet påvirket af Covid-19 pandemien og de medfølgende nedlukningsforanstaltninger, der løbende er blevet skærpet. Dette betyder, blandt andet, at vi i en stor del af specialeperioden, ikke har kunnet mødes fysisk. En stor del af koordineringen har vi således foretaget online, hvilket har påvirket arbejdsprocessen. Nedlukningen af offentlige institutioner har begrænset tilgængeligheden til materialer, hvilket både har påvirket specialets validitet samt reliabilitet.

Forsamlingsforbuddet har ligeledes betydet, at vores interviews er foretaget online, hvilket har haft betydning for lydoptagelsernes kvalitet og interviewoplevelsen. Vi har tilsendt informanterne interviewguiden forud for interviewet, hvilket har fungeret som rammesætning. Det betyder, at vores informanter har kunnet forberede og videregive mere præcise svar, hvilket styrker validiteten i interviewene. Dog kan dette ligeledes farve informanternes svar, hvilket påvirker specialets validitet.

Ved indsamlingen af empirien har vores informanter fået mulighed for anonymitet, samtidig med, at vi har sikret os, at informanterne har givet samtykke til, at interviewet optages elektronisk, med henblik på at blive transskriberet. Informanterne har desuden fået mulighed for at gennemlæse transskriberingen, for at sikre en fælles forståelse (Poulsen, 2017: 81). Essensen af budskaberne forblev de samme, hvorfor vi ikke tillægger dette en forringelse af reliabiliteten.

Til trods for at vi betragter informanterne som eksperter, er det væsentligt at bemærke, hvordan informanterne ligeledes udfylder subjektive aktørroller, hvilket har betydning for empiriens validitet.

I forlængelse heraf er det vigtigt at pointere at vores informanter deler de kritikpunkter, vi belyser i specialet. For at skabe en større nuance af vores undersøgelse, kunne det have været konstruktivt at medtage informanter, der ikke deler samme overbevisning.

Det kunne endvidere have tilvejebragt andre indsigter, metodisk, at tage udgangspunkt i et casestudie og derigennem skabe mulighed for at nærstudere én eller flere kommuners specifikke barrierer og potentialer for at integrere de Doughnut økonomiske principper i konkrete lokale indsatser. I forlængelse af dette kunne et komparativt studie, mellem en mindre og større kommune have udfoldet deres forskelligartede handlerum, i dybden.

Vores metodiske valg er relateret til at Københavns Kommunes økonomiudvalg har udsat indstillingen af Doughnut-modellen som et overordnet styringsredskab for kommunen. Da den igangsatte handlingsplan fortsat befinder sig i sin indledende fase, finder vi det væsentligt at præsentere et bredt kendskab til de Doughnut økonomiske principper, der kan medtænkes i det videre udviklingsarbejde (Københavns Kommune, 2020).

3.6 Analysestrategi

I dette afsnit præsenterer vi analysestrategien for at udfolde den Doughnut økonomiske tilgang som analytisk ramme.

I specialet trækker vi på elementer fra den abduktive analysestrategi. Som tidligere beskrevet, udspringer motivationen i vores speciale af en indsigt, der er skabt på baggrund af et tidligere projekt. Dette har medvirket til at stille os undrende overfor, hvorvidt økonomisk vækst er forenelig med en integreret tilgang til sundhedsfremme og bæredygtig udvikling. Grundet dette anser vi derfor vores tilgang som abduktiv, da vi, ved hjælp af den normative teoretiske ramme, ønsker at forstå og undersøge, hvordan en alternativ tilgang til den eksisterende vækstdiskurs, jævnfør vores kritisk teoretiske tilgang, kan ses som normativt ideal for samfundsudviklingen. Således benytter vi os af en vekselvirkning mellem at lade os styre af teorien og empirien. Dette adskiller sig fra både den induktive og deduktive tilgang, da vi hverken ønsker at udvikle eller teste teori (Jensen og Kvist, 2017: 42).

Dette åbner op for nye indsigter, som vi udfolder ved at anvende udvalgte perspektiver fra den Doughnut økonomiske tilgang, som afsæt for vores analyse.

Jævnfør vores kritisk teoretiske position ønsker vi ligeledes at placere vores analyse i et større samfundsmæssigt og kulturelt perspektiv. Den kritiske teori insisterer på at analysere kultur og samfund i et helhedsorienteret procesperspektiv, hvorfor vi analytisk tager udgangspunkt i enkeltfænomener, men samtidig løbende reflekterer over dets relation til helheden (Nielsen, 2015: 373). For at imødekomme dette supplerer vi i analysen vores genererede empiri med udvalgte dokumenter, der bidrager til at give os større indsigt, idet vi ikke søger at betragte sociale- og kulturelle fænomener isoleret, og derfor har blik for, at vores felt er indlejret i en større kontekst (Ibid.: 374).

Specialets diskussionsafsnit skal ses i forlængelse af analysen, da vi, i afsnittet, behandler væsentlige analytiske fund, der lægger op til diskussion. I diskussionen nuancerer vi hvorvidt Covid-19 pandemien, kan betragtes som et vendepunkt for traditionel økonomisk tilgang og har derfor valgt at situere vores fund ud fra Frank Geels multi-level perspektiv, omkring sociotekniske transitioner, hvorfor vi i afsnittet trækker på følgende begreber herfra; *det sociotekniske landskab*, *det sociotekniske regime* og *nicher* (Geels, 2011: 26). Da vi udfolder teorien nærmere i selve diskussionsafsnittet, behandler vi den ikke yderligere i dette afsnit.

3.6.1.Doughnut tilgangen som analytisk framework

Doughnut Economics Action Lab (DEAL) anbefaler at placere principperne bag Raworth's *Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist* i kernen af ethvert projekt og initiativ, der har til formål at omsætte ideerne fra Doughnut økonomi til praksis (DEAL et al., 2020b: 40). I specialets kontekst bringer vi derfor den Doughnut økonomiske tilgang i spil både som en teoretisk og metodisk ramme. Den skal dermed ikke blot forstås som en teoretisk forståelsesramme for kommunerne til at kunne udarbejde integrerede indsatser, men ligeledes som en metodisk ramme eller framework for vores analytiske tilgang. Vi præsenterer kort principperne herunder, da de bliver udfoldet i specialets analytiske fund.

- *Embrace the 21st century goal*, omhandler Raworth's overordnede mål om at imødekomme behovene hos alle mennesker inden for de planetære grænser. Udfordringen er at skabe økonomi - lokalt til globalt - der hjælper med at bringe hele menneskeheden ind i det, der i Doughnut modellen betegnes som et sikkert og retfærdigt rum i stedet for at forfølge stadigt stigende BNP.
- *See the big picture*, vedrører at anerkende de potentielle roller hos forskellige aktører og deres mange synergier i arbejdet med at transformere den økonomiske tankegang. Den nuværende økonomiske tilgang skildrer hele økonomien med kun ét yderst begrænset billede. Dens begrænsninger er desuden blevet brugt til at styrke en neoliberal fortælling om markedets effektivitet og statens inkompetence.
- *Nurture human nature*, indbefatter at fremme mangfoldighed, deltagelse, samarbejde og gensidighed. Vi er sociale væsner, der er afhængige af hinanden. Vi har flydende værdier og er dybt afhængige af den levende verden. Det er muligt at imødekomme den menneskelige natur på måder, der giver os en langt større chance for at placere os i Doughnut modellens sikre og retfærdige rum.
- *Think in systems*, rummer at tænke i systemer og sigter mod kontinuerlig forbedring via dynamiske effekter, feedback loops og tipping points. Her er det væsentligt at tage højde for en eksperimenterende tilgang og et mål, der sigter mod læring, tilpasning samt udvikling.

- *Be distributive*, omfatter et blik for omfordeling mellem aktørerne således, at der skabes værdi og egenkapital blandt interessenterne. Det handler om at gå ud over omfordeling af indkomst til at udforske måder at omfordele velstand, især den velstand, der ligger i at kontrollere arealanvendelse, virksomheder, teknologisk udvikling, viden og magt til at skabe kapital.
- *Be regenerative*, tilstræber at operere inden for de cyklus, der allerede eksisterer i verden. Hertil argumenterer Raworth for at operere inden for cirkulære *reduce-reuse-recycle*-tilgang frem for lineære *take-make-dispose* tilgang.
- *Aim to thrive rather than to grow*, italesætter behovet om ikke at lade vækst blive et mål i sig selv og i højere grad sigte på trivsel frem for at skalere op.

Ovenstående principper underbygger vi med Raworth's proces- og situationsanalytisk rettede forslag, Doughnut modellens *Nine M's* (DEAL et al., 2020b: 9) De er et af de værktøjer, der kan transformere visioner til konkret handling og dermed mobilisere den bæredygtige omstilling. Konkret har vi udvalgt de M'er vi ser bedst anvendelige, i specialets kontekst, til at understøtte de overordnede principper, hvorfor nogle vil fremgå mere end én gang.

Kapitel 4: Specialets analytiske fund

I følgende afsnit udfolder vi hvilke potentialer og barrierer, vi identificerer, for at Doughnut tilgangen kan anvendes som fælles ramme for kommunernes handlerum, med henblik på at balancere hensynet til sundhed, miljø og økonomi. Endvidere behandler vi, hvordan Covid-19 pandemien accelererer denne tilgang.

4.1 Embrace the 21st century goal

Embrace the 21st century goal behandler Raworth's overordnede mål om at imødekomme menneskers behov og dermed Doughnut modellens indre cirkel uden at bryde med modellens ydre cirkel, de planetære grænser. Dette for at kunne tilvejebringe bæredygtige samfund set fra både et økonomisk-, sundhedsmæssigt- og miljømæssigt perspektiv. I afsnittet benytter vi M'erne *Mirror* og *Map* til at skabe et indblik i, hvordan situationen ser ud både nationalt og internationalt ud fra anerkendelsen af vekselvirkningen mellem det globale og lokale perspektiv (DEAL et al., 2020b: 9).

Til trods for, at den Doughnut økonomiske tilgang udfolder et behov for andre fokuspunkter end økonomien alene, er det væsentligt at medtage, at tilgangen fortsat udspringer af et økonomisk teoretisk perspektiv. Dette kommer, blandt andet, til udtryk i interviewet med Anna Esbjørn, som er programleder i *Fremtidens byer*. Esbjørn pointerer, at kommunerne, i en kommende implementeringsproces, ikke må negligere, at tilgangen stadig er styret af økonomiske principper:

“Man skal dog vide, at den måde Amsterdam går til det, og den måde København også lige nu sidder og laver forarbejde til eventuel Doughnut økonomi i København, det er også med økonomi i forgrunden (...) Det er økonomerne, der sidder og regner på det. (Esbjørn, bilag 4: 2)

I forlængelse heraf tilføjer Esbjørn en faktor, idet hun fremhæver, at den Doughnut økonomiske tilgang stadig opererer inden for “(...) den mere holistiske planetary thinking.” (Esbjørn, bilag 4: 2), modsat traditionel økonomisk teori.

Ovenstående er med til at underbygge at kommunerne, i et planlægningsperspektiv, ikke kan ignorere det økonomiske perspektiv, hvorfor det i højere grad handler om, hvilken økonomisk tilgang de medtager.

Ud fra vores opfattelse eksisterer der et paradoks i den nuværende markedsøkonomi, hvilket er et perspektiv Steen Hildebrandt, der har en baggrund inden for organisations- og ledelsesteori, ligeledes pointerer: “(...) hvis vi ikke bruger, så går det hele i stå. Og det er en realitet, som de klassiske økonomer har ret i (...) vi har fået skabt en økonomi, som indebærer, at vi næsten ikke kan tillade os, at vi opfører os fornuftigt.” (Hildebrandt, bilag 7: 12).

Dette aspekt stemmer ikke overens med ønsket om en bæredygtig samfundsudvikling. Den Doughnut økonomiske tilgang søger at adressere denne udfordring, hvilket er et perspektiv Morten Højer, der er ansat som økonom i Københavns Kommunes Klimasekretariat, underbygger:

“Det er det dilemma, globalt set, som 'Doughnut' stiller op, som et dilemma mellem på den ene side det at udvide Doughnutten indefra, i form af de her 'sustainable development goals' og så begrænse globalt set udadtil, hvordan man så opfylder de her aspirationer eller mål, uden at overskride 'planetary boundaries'.” (Højer, bilag 2: 3)

Ovenstående italesætter en væsentlig problematik, der omhandler, hvordan økonomien på den ene side skal være tilstrækkelig til at dække menneskers legitime behov, men på den anden side ikke må være så altoverskyggende, at den ødelægger naturgrundlaget og dermed underminerer fremtidige generationers livsbetingelser.

Forskere fra bæredygtighedsinstituttet ved University of Leeds har, på baggrund af data fra velfærdsindikatorer og miljøbelastninger, i 2018 udarbejdet en undersøgelse med henblik på at kunne udpege de lande, der er tættest på at finde en balance mellem ressourceforbrug og velfærd. Set ud fra determinanterne i Doughnut modellen opfylder vi på nationalt plan, på tidspunktet for dataindsamlingen, mange af de fastsatte sociale grænseværdier som: ernæring, sanitet, demokrati, social sikkerhed og uddannelse (Gjerding, 2018a). Dette billede er blevet tydeligt under coronapandemien. Trods dette har den danske velfærdsmodel en høj miljømæssig pris, hvorfor vi rejser tvivl om den tilgang til økonomisk vækst, et højindkomstland som Danmark anvender, er den rette for at sikre velfærd.

Ud fra et Doughnut økonomisk perspektiv appellerer vi i højere grad for, at vi, på samfundsmæssigt plan, skal praktisere en mere ligelig distribution af ressourcer (Raworth, 2017: 29).

Dette argument understøttes af den seneste Spotlight rapport, udarbejdet af Globalt Fokus og 92-gruppen (2019), der anslår, at vi, i national kontekst, fortsat har brug for at ændre vores tilgang til ressourcer. En af de helt overordnede udfordringer, rapporten belyser, er, at der mangler et mere nuanceret syn på sammenhængen mellem vækst og bæredygtighed (Globalt Fokus, 2019: 6). Rapporten underbygger behovet for et generelt skift i det overordnede fokus, således at naturens begrænsede ressourcer bliver et overordnet princip i den økonomiske tilgang, der sikrer, at menneskers livskvalitet kan opretholdes i samspil med økosystemerne.

I denne kontekst er det samtidig betragteligt at have in mente, at vi nationalt, i kraft af eksempelvis omstillingen til vindenergi, har påbegyndt dette skifte (Duffy et al., 2020: 11).

Ud fra en Doughnut økonomisk tilgang er dette et skift, der har betydning lokalt såvel som globalt, grundet den eksisterende vekselvirkning mellem begge niveauer, i og med at der eksisterer en direkte økonomisk sammenhæng i verden. Dette kommer eksempelvis til udtryk, når danske virksomheder flytter produktionen til udlandet. Det nationale økonomiske handlerum er styret af den internationale konkurrence, hvorfor vi ikke udelukkende kan ændre den økonomiske tilgang lokalt, men er nødt til at ændre tilgangen globalt.

Dette forstærkes af, at der fortsat er lande, der, i højere grad end Danmark, baserer deres økonomi på ikke fornybare energiresourcer, hvilket kan forlænge transformationen (Larsen, bilag 3: 6).

En anden dimension, som vekselvirkningen mellem det globale og lokale niveau rummer, er, hvordan landene kan inspirere hinanden, som ud fra et Doughnut økonomisk perspektiv vil accelerere transformationen. Eksempelvis kan erfaringen fra de danske løsninger på omstillingsprocessen til fornybare energiresourcer, gennem større fokus på vidensdeling, styrke andre landes omstillingsproces.

Dette spiller ind i den overordnede målsætning i FN's verdensmål *Leave no one behind*-målsætningen, som Hildebrandt, der er formand for Folketingets rådgivende Verdensmålspanel, fremhæver (Hildebrandt, bilag 7: 12). Dette betyder, at Danmark ikke alene skal fokusere på, hvad vi, som nation, har af muligheder, men også hvad vi, af internationale grunde, må forpligte os til.

For at kunne imødekomme ovenstående velfærdsaspekt, er det afgørende, at Danmark ikke kun prioriterer at inspirere andre, men også vægter at lade sig inspirere. I denne kontekst

finder vi det væsentligt at fremhæve, hvordan et større blik for vidensdeling og samarbejde globalt kan bevirke positivt til at nuancere synet på sammenhængen mellem vækst og bæredygtighed. Ud fra en Doughnut økonomisk tilgang vil en fælles planlægningsramme kunne styrke dette samarbejde, som dermed vil fremskynde omstillingen til en alternativ økonomisk tilgang. Således ser vi et potentiale, hos de danske kommuner, i at trække på den erfaring, som andre byer, som eksempelvis Amsterdam, har tilegnet sig i processen med at omstille den Doughnut økonomiske tilgang i lokal kontekst (DEAL et al., 2020a).

Det vil styrke den barriere som Højer ser, der ligger i den Doughnut økonomiske tilgang. Da Højer anfører, hvordan modellen, ud fra hans synspunkt, har sine begrænsninger, til trods for at vi anser Doughnut tilgangen som handlingsanvisende for den enkelte kommune med struktur og håndgribelige rammer:

“Når det kommer til prioritering, så giver den [Doughnut modellen] dig ikke rigtig noget svar. Den synliggør måske nogle dilemmaer, det i sig selv kan jo være nyttigt. Det giver ikke rigtig nogle svar, når du skal til at prioritere mere håndfast” (Højer, bilag 2: 14).

Erfaringen fra de byer, der har anvendt tilgangen i praksis, vil kunne bidrage til, hvordan kommunerne mere konkret kan prioritere.

4.1.1 Delkonklusion

På trods af, at vi i national kontekst opfylder mange af de fastsatte sociale grænseværdier, bryder den danske velfærdsmodel med Doughnut modellens planetære grænser. Dette illustrerer den indbyrdes interaktion, der eksisterer mellem det globale og lokale niveau.

Det er derfor nødvendigt at anskue essensen af den globale linse på lige fod med den lokale, da begge betragtninger er væsentlige for kommunerne at medtage for at imødekomme en Doughnut økonomisk tilgang i et planlægningsperspektiv.

4.2 See the big picture

See the big picture vedrører at tydeliggøre potentialet hos aktuelle aktører, der kan medvirke til at transformere den traditionelle økonomiske tankegang, og fremhæver endvidere de synergier, de skaber. Afsnittet belyser, hvordan en indlejring af den Doughnut økonomiske

tilgang i samfundet skaber plads til nye fortællinger om markedets kræfter, statens partnerskab og aktørernes fælles kreativitet (Raworth, 2017: 28). Vi anvender i dette afsnit M'et *Mission* til at beskrive betydningen af at skabe en fælles vision om at blomstre som kommune, baseret på lokal kontekst, ambitioner, kultur og værdier (DEAL, et al., 2020b: 9). At blomstre, fra det engelske *to thrive*, er et term, som refererer til at skabe samfund og økonomier, der er socialt retfærdige og miljømæssigt sikre (Ibid., 2020b: 18). Vi benytter hertil M'et *Mobilize* til at belyse, hvordan aktører, i lokal kontekst, i samspil kan arbejde hen imod den fælles vision samt til at belyse hvilke partnerskaber, der understøtter denne omstilling (Ibid.: 9).

Ud fra en Doughnut økonomisk tilgang er det i en omstillingsproces afgørende at fremhæve de involverede aktørers potentialer. Derfor finder vi det væsentligt at fremhæve, hvordan flere aktørgrupper bidrager til optimisme, på trods af den etablerede kendsgerning om, at vi nationalt kun har påbegyndt omstillingen. Ser vi på civilsamfundet, diverse NGO'er, byråd og danske virksomheder, er der grund til optimisme. Dette fremskrives, blandt andet, på Danmarks officielle side for Verdensmålene, hvor de understreger et stort engagement, både i land- og bykommuner, hvor der foregår mange positive agendaer i forhold til fællesskabsopbygning og miljømæssige initiativer (Verdensmålene, u.å.).

Mange af de klimamæssige forandringer vi, også herhjemme, begynder at mærke, skaber momentum for nationale miljøorganisationer. Dette perspektiv underbygger Thomas Larsen, talsperson for NGO'en Klimabevægelsen, og referer til væsentligheden af en fælles agenda:

“(...) der var en tids æra, der startede, da vi fik sommeren i 2018 og fik ekstrem tørke i Danmark og nærmest uslukkelige skovbrande i Sverige. Det gjorde et kæmpe indtryk på folk. Så det er ligesom det, der har gjort, at vi har det momentum, vi har i dag, dels fordi alle de grønne NGO'er er med på klimadagsordenen (...) men også at vi kan se, at vi vækster i aktivitet og medlemmer.” (Larsen, bilag 3: 2)

Trods dette engagement finder vi det vigtigt at pointere, hvordan den klassiske økonomiske tilgang er så forankret i vores systemer, at det sætter grænser for, hvor hurtigt omstillingen kan realiseres. Særligt hvis den ikke koordineres.

Dette aspekt udfolder Hildebrandt nærmere: *“(...) man kan jo ikke fra den ene dag til den anden stoppe al økonomisk vækst, det er jo dybt naivt at forestille sig, og man kan heller ikke fra den ene dag til den anden gøre al vækst til bæredygtig vækst.”* (Hildebrandt, bilag 7: 3).

Ovenstående underbygger hvordan bæredygtighedsudfordringen ikke alene kan løses af enkeltstående aktørers spredte lokale handlinger, da vi har at gøre med en universel problematik, med lokale, nationale og globale konsekvenser og derfor kun kan løses i fællesskab (Besenbacher et al., 2016: 395). Dette understøtter relevansen af at udarbejde en fælles forståelsesramme, der tydeliggør den fælles vision omstillingen skal skabes ud fra. For at kommunerne kan tage det strategiske lederskab på sig og kombinere sociale mål med økologiske mål og lokale ambitioner med globalt ansvar, er det fundamentalt at de arbejder ud fra en fælles forståelsesramme som fundament.

Struktur og håndgribelige rammer er et af nøgleelementerne i den Doughnut økonomiske tilgang, og ét af de elementer, der fremhæves som værende afgørende i den metodiske guide *Creating City Portraits*, der er baseret på pilotbyernes erfaring med at anvende tilgangen i praksis (DEAL et al., 2020b: 3).

Et fælles fokus kan være vanskelig at etablere, ud fra den betragtning at omstillingen involverer mange aktører og dermed forskellige perspektiver. I et kommunalt planlægningsperspektiv anser vi derfor strukturen i den Doughnut økonomiske tilgang som et væsentligt potentiale, for at kunne imødekomme de tværgående samarbejdsrelaterede indsatser, der, jævnfør ovenstående, kan accelerere omstillingsprocessen. En skærpet koordinering vurderer vi kan bidrage til at styrke omstillingen ude i de enkelte kommuner, ved at strømline indsatserne mod fælles definerede mål.

Boe Hansen, der er udviklingskonsulent i Middelfart Kommunes Sundhedsforvaltning og ansvarlig for at forbedre kommunens tværgående samarbejde, tilslutter sig dette perspektiv: *“Jeg tænker jo mere struktur og system, der kommer over det, så man husker at involvere de rette, det kan jeg da kun se en force i.”* (Hansen, bilag 6: 6).

I denne kontekst fremhæver Esbjørn, hvordan viden på tværs af de kommunale forvaltninger, kan imødekomme, at: *“(...) tænke strategier sammen”* (Esbjørn, bilag 4: 5).

Hansen pointerer, i denne kontekst, hvordan mange initiativer bliver styrket af en bredere aktørinvolvering, da dette muliggør at arbejde integreret med komplekse målsætninger, der ofte er indbyrdes forbundet (Hansen, bilag x: 6).

Ud fra et planlægningsteoretisk perspektiv afgør den lokale kontekst hvilke aktører, der er relevante at inddrage i indsatserne. Dette begrundet med kommunernes alsidighed og derfor deres forskelligartede udfordringer. Dette perspektiv underbygger Larsen:

“Kommunerne er meget forskellige, der er landkommuner, hvor det dybest set er landbruget, der producerer emissionerne (...) eller kommuner der har kæmpe store virksomheder som Aalborg Portland, og så er der kæmpe store byer som København”
(Larsen, bilag 3: 9)

Den lokale kontekst er det, der afgør hvilke ressourcer, der er tilgængelig i den enkelte kommune. Dette fremkalder relevansen af at drage nytte af de lokalt betonedes styrker, hvilket kan relatere sig til den enkelte kommunes størrelse. Per Andreassen, der er embedsmand i Teknik- og Miljøforvaltningen, anskuer dette aspekt, ud fra sin position i Københavns Kommune, og ser det i ét perspektiv: *“(...) mindre kommuner har ikke de samme muskler til at løfte den her type opgave, og det betyder bare, at vi kan gøre nogle flere ting”* (Andreassen, bilag 1: 7). Hansen anskuer det fra sin position i Middelfart Kommune og ser det i et andet perspektiv:

“Noget af det, der er rigtig stærkt, det er, at i og med at det er en mindre kommune, er der tættere mellem ledelsesniveauerne og mellem forvaltningerne. Det vil sige at vi hurtigere kan lave de her samarbejder på tværs og tænke hinanden ind i det (...) Og vi har nogle andre forum, hvor vi samles på tværs, som jeg tænker, i min optik, er sværere i en større kommune” (Hansen, bilag 6: 3).

Ovenstående perspektiver anskueliggør variationen af kommunernes potentialer og tydeliggør den variation, der er i deres handlerum. Kommunernes forskelligartede mulighedsrum medfører, at de opbygger et diverst erfaringsgrundlag, hvilket underbygger behovet for videns- og erfaringsudveksling på tværs af kommunerne. Hildebrandt underbygger dette aspekt og pointerer, hvordan den faglige ekspertise eller erfaring én kommune mangler, sagtens kan ligge i en anden kommune: *“(...) lad os da snakke sammen med nabokommunen eller en kommune 50 km væk, for det behøver ikke altid at være nabokommunen (...)”* (Hildebrandt, bilag 7: 7).

Dette er et aspekt Esbjørn ligeledes understøtter: *“Det gør, at man kan komme længere, hurtigere, når man lige pludselig ikke behøves at sidde og opfinde den dybe tallerken i hver*

kommune” (Esbjørn, bilag 4: 3). Vi hæfter os særligt ved den acceleration af den bæredygtige omstilling, hun fastslår vidensdelingen kan bevirke til.

Det er vigtigt at pointere, hvordan et fokus på større involvering af diverse aktører, som Doughnut tilgangen anviser, kan besværliggøre kommunernes proces. Idet det er en omfattende proces at involvere aktører må der beregnes flere ressourcer i kommunens indledende proces med at implementere de Doughnut økonomiske principper. Dette kan i sidste ende være afgørende for, om en kommune, i praksis, vælger at anvende tilgangen. Højer udtrykker en skepsis omkring processen ud fra hans kendskab til Amsterdams pilotforsøg med nedskaleringen af Doughnut tilgangen:

“Det, jeg kan se, som udfordrer sådan nogle byer som Amsterdam, det er, at det er en ret krævende proces at lave den her 'stakeholder' involvering. Det kan være meget nyttigt at lave den der 'stakeholder' involvering, fordi du får alle med ombord. Du får måske samlet sammen på nogle områder, hvor man kan sige, at her har vi nogle potentialer, og her har vi et erhvervsgrundlag, hvor der er nogle, der gerne vil tippe ind, som vi ikke var klar over” (Højer, bilag 2: 14).

For at imødekomme dette aspekt, mener vi, at partnerskaber skal på banen, som eksempelvis *DEAL*, der kan bidrage med vejledning til kommunernes proces, på samme måde som vi ser det i DK2020 projektet, hvor CONCITO, Realdania og KL, som videnspartnere, bidrager med rådgivning til kommunernes proces med at etablere klimahandleplaner.

Processen med at involvere aktører synliggør hvilke partnerskaber og aktører kommunerne, kan drage nytte af i deres lokalsamfund, hvilket Andreasen ligeledes påpeger. Han fremhæver hvordan de, i Københavns Kommune, er begyndt at indtænke samarbejdsprojekter med flere af kommunens virksomheder. Interaktion mellem kommunen og erhvervslivet, kan bidrage med ny viden, der kan indlejres i nye innovative initiativer drevet af et samarbejde mellem de involverede aktører:

“(…) vi har en del samarbejde med virksomheder omkring forskellige løsninger. Det er en attraktiv måde for dem at indgå i et samarbejde, det er også en attraktiv måde for os at få rykket lidt ved den grundviden, vi har om tingene. Så der ikke går hverdag i det” (Andreasen, bilag 1: 8).

Endvidere må staten anses som en aktør og samarbejdspartner for kommunerne. Statens rammebetingelser har betydning for, hvilke indsatser kommunerne kan iværksætte og påvirker dermed deres handlerum. Disse rammebetingelser kan skabe potentialer såvel som barrierer for kommunernes handlerum.

Jævnfør genstandsfeltet kan manglende krav fra statsligt niveau bevirke til, at indsatser ikke realiseres. Dette aspekt understøtter Nørby, der medgiver, hvordan krav fra statslige rammebetingelser netop kan accelerere transformationen, da samtlige kommuner dermed vil implementere samme fokus (Nørby, bilag 5: 8).

Højer vedkender, i denne sammenhæng, styrken af de politiske rammebetingelser, men understøtter ligeledes, hvordan den kommunalpolitiske indgriben skal operere med varsomhed: *“Hvordan arbejder vi mere systematisk med det, uden at man går hen og bliver den moralske vogter? Hvordan har man den dialog, som politiker, uden at moralisere for meget. Den er rigtig svær* (Højer, bilag 2: 13).

På den anden side kan rammebetingelserne være en barriere for det kommunale handlerum. Idet det kan være hensigtsmæssigt, at kommunerne selv har indflydelse på hvilke dagsordener, de finder relevante, da det kan være med til at styrke opbakning til indsatserne lokalt. Rammebetingelserne kan påvirke det unikke potentiale kommunerne har i kraft af deres centrale position som nærmeste myndighed på civilsamfundet. Dette er en barriere Andreasen understøtter:

“Der er helt klart nogle stopklodser nogle gange, hvor vi må sige, at på grund af den statslige regulering så har vi ikke mulighed for at udføre specifikke opgaver, fordi det bliver for dyrt, hvis der ikke er støtte, eller hvis lovgivning ikke giver mulighed for at kommunen har opgaven” (Andreasen, bilag 1: 11).

Kommunerne vil dog omvendt kunne påvirke dagsordenen ved at lægge pres på det statslige niveau gennem et etableret netværkssamarbejde på tværs af kommunerne. Dette netværk vil stå stærkere, såfremt kommunerne etablerer et fælles fokus, hvilket vi mener, den Doughnut økonomiske tilgang kan bidrage til at styrke. Esbjørn tilslutter sig dette argument ud fra hendes erfaring med DK2020 projektet:

“Som stat skal man være meget arrogant, hvis man ikke lytter til en hel platform af kommuner, der samlet sender input til staten om, hvad der kunne få dem længere i deres klimaindsats.” (Esbjørn, bilag 4: 9).

Dette skal ses i lyset af vores erkendelse af, at systemisk omstilling både kræver politisk velvilje såvel som tilslutning fra civilsamfundet. Det er afgørende for kommunerne at have opbakning fra borgerne til de tiltag, der udarbejdes, for at de kan gennemføres, hvorfor kommunernes nære kontaktflade til borgerne, modsat det statslige niveau, igen kan fremhæves som et potentiale. Dette underbygges af Andreasen: *“(...) staten har jo ikke noget kontakt med borgerne på den måde, eller endeproduktet”* (Andreasen, bilag 1: 6). Dette understreger, hvordan borgerinvolvering kan medvirke til at accelerere transformationen af systemerne. Højer pointerer i forlængelse af dette, hvordan omstilling kan være afhængig af statsdrevne reformer, men samtidig kan vokse nedefra og op: *“Det kan man jo gøre både oppefra og nedefra, man kan presse deres politikere og borgmestrene til at sige, om de har ambitiøse mål, eller kan I gøre det bedre?”* (Højer, bilag 2: 12).

Et eksempel på dette ses ved opsætning af solcelle- og vindmølleparker, der, blandt andet, udgør en faktor for de enkelte kommuners reducere af CO² udledning: *“(...) vi skal sikre den folkelige opbakning til mere vedvarende energi infrastruktur på land, for det fylder noget (...) så der er det jo vigtigt, at alle bakker op* (Larsen, bilag 3: 18).

I denne betragtning er det værd at medtage, at lange sagsbehandlingstider kan være med til at underminere engagementet hos de enkelte borgere og medføre en mæthed, som kan resultere i, at de mister motivationen. Denne barriere fremhæver Andreasen i kraft af hans arbejde med borgerinddragelse i Københavns Kommune:

“(...) det bliver simpelthen så langtrukket, at man som borger ikke har tid. Du har ikke syv år til at sidde og vente på, at en cykelsti bliver til noget. (...) Så lige pludselig går det op for en, at det lige skal igennem ti udvalg, og så skal det trafiksikre. Staten har også noget at skulle have sagt, og hvad med politiet og det ene og det andet. Så kan man godt se, at det her tager rigtig lang tid” (Andreasen, bilag 1: 9).

Ovenstående understøtter en nødvendighed i at udarbejde klare definerede rammer, der gør det lettere og mere overskueligt, som aktør eller samarbejdspartner, at navigere i planlægningsprocessen.

En pointe, i relation til Covid-19, er, hvordan pandemien har tydeliggjort, hvordan beslutningsprocesser kan accelereres, når det vedrører vidtrækkende konsekvenser. Et perspektiv Højer understøtter: *“(...) det har været overraskende at se, hvordan sådan en global krisesituation, i virkeligheden kan afføde en lokal respons, som er både hurtig og målrettet og effektiv. Det har ført til en debat om, hvad vi er i stand til.”* (Højer, bilag 2:15). Dette sætter nye standarder for lokal handling og udgør en værdifuld erfaring, vi bør medtage i andre nødvendige omstillingsprocesser.

4.2.1 Delkonklusion

Et større samspil internt, såvel som eksternt i kommunerne, samtidig med et tættere samarbejde med andre aktører i samfundet, herunder NGO'er, erhvervslivet og civilsamfundet, er betydeligt for at skabe brede løsninger, der kan understøtte den bæredygtige omstilling. Den Doughnut økonomiske tilgang kan styrke dette samspil, dels ved at synliggøre relevante aktørers potentiale ved at skabe strukturelle rammer for samarbejdet, samtidig med at tydeliggøre det potentiale, der ligger i, at kommunerne har forskellige betingelser i kraft af deres varierende størrelse og lokale forhold.

Omvendt kan kommunernes omfattende proces med involvering af diverse aktører være en barriere, da det dels er ressourcekrævende, men også kan forhale omstillingsprocessen.

Kommunernes relation til det statslige niveau blotlægger den dobbelthed, der ligger i dette samspil. Endelig har Covid-19 pandemien accelereret nye standarder for det lokale handlerum, der er væsentlig at medtage i den bæredygtige omstillingsproces.

4.3 Nurture human nature

Nurture human nature indbefatter at fremme mangfoldighed, samarbejde og gensidighed. Traditionel økonomisk teori er, ifølge Raworth, stærkt præget af en isoleret tilgang, hvor menneskelige hensyn risikerer at dominere andre hensyn såsom naturhensyn. Et af de aspekter i den Doughnut økonomiske tilgang er, at vi som mennesker, fra naturens side, er sociale væsner, der derfor er afhængige af hinanden, og som ikke mindst er afhængige af den levende verden omkring os (Raworth, 2017: 28). Udfordringen ligger i at omsætte dette hensyn til konkret handling, hvorfor vi inkluderer M'et *Mindset*, der udgør ét led i omstillingen, som netop udfolder nødvendigheden i at tænke holistisk for at balancere

hensynet til sundhed, miljø og økonomi i et kommunalt planlægningsperspektiv (DEAL et al., 2020: 9).

Hancock udfolder, hvordan de mest grundlæggende sundhedsdeterminanter, for vores helbred, stammer fra naturen, hvorfor de globale økologiske ændringer, vi skaber i de planetariske systemer, har vigtige sundheds- og miljømæssige konsekvenser (Hancock, 2020: 323b). De store og hurtige menneskeskabte ændringer i økosystemerne har nået et sådant omfang, at det har navngivet en ny geologisk epoke *den antropocæne tidsalder*. Begrebet stammer fra geologiske termer, men Hancock anser det som et bredere fænomen. Han anser det, ud over det geologiske, som et økologisk og sociokulturelt fænomen, der afspejler globale økologiske ændringer, som igen er drevet af socioøkonomiske processer og deres underliggende kulturelle værdier (Ibid.: 323).

I forlængelse af dette konstaterer Richardson, at den nuværende samfundsudvikling, herunder den økonomiske vækst, som den baserer sig på, forudsætter ubegrænset adgang til ressourcer (Richardson, 2020: 23). En omstilling kræver, at vi accepterer, at jordens ressourcer er begrænsede (Ibid.: 23). Dette betyder, at omstillingen involverer alle niveauer i samfundet herunder kommunerne.

Inden for miljøetikken taler Mickey Gjerris om det *økocentriske natursyn* som en pendant til det antropocentriske og menneskecentrerede natursyn. Gjerris understreger, hvordan mennesket ligeledes udgør en vigtig rolle i det økocentriske natursyn, men påpeger hvorfor vi, i kraft af vores intelligens, har en langt større magt end andre arter og derfor også et langt større ansvar for at give plads til dem (Gjerris, 2019).

Dette perspektiv er relevant at medtage i et kommunalt planlægningsperspektiv, da det påvirker de initiativer, der bliver udarbejdet for den bæredygtige omstilling. Det påvirker, hvilke løsninger, der bliver vægtet og dermed hvilke strategier og policies, der bliver udarbejdet.

Den indlejrede afhængighed af vækst i de politiske strukturer betyder, at vi, i kraft af en silotænkning, har superoptimeret inden for de enkelte sektorer og forvaltninger, men været blind overfor de interaktioner, som vores aktiviteter har med det overordnede system, vi tilhører (Richardson, 2020: 10).

Ud fra vores empiri kan vi udlede, at det er komplekst at praktisere en direkte kobling mellem hensynet til sundhed, miljø og økonomi i den kommunale planlægning. I forlængelse heraf er Middelfart Kommune, først i år, mere systematisk begyndt at tænke sundhedsmæssige gevinster ind i bæredygtige initiativer, hvilket Hansen omtaler:

“Det er faktisk første gang, at vi fra sundhed var med som klimaplanlæggere (...) først var det egentlig lige at sige, hvor henne er der allerede tråde til sundhed, og hvad er det, der mangler i en sundhedsvinkel? (...) Der var en masse planlægning for at få sundhed på banen.” (Hansen, bilag 6: 2)

Dette er således et konkret eksempel på, den omfattende proces det er at omsætte holistiske visioner til konkret handling. Denne proces vil, jævnfør afsnit 4.2 være forskellig alt efter kommunens størrelse og lokale forhold, men vil samtidig være påvirket af, hvilket fokus der bliver vægtet af den enkelte kommune. Dette understøtter potentialet i at anvende den Doughnut økonomisk tilgang som fælles forståelsesramme for kommunerne, da den medtager betydningen af disse forhold. Dette perspektiv udfoldes af Højer:

“Jeg tror ikke, det er en 'one-size fits all'. Jeg tror, nogle kommuner ville finde det som et nyttigt redskab, som et supplement som gør, at de kan italesætte flere ting på en gang (...) det kan være en attraktiv måde at fortælle historien på, som du politisk kan sælge. Nemlig, at ambitiøse miljømæssige målsætninger og almindelig fremgang for byen, ikke behøver at være hinandens modsætninger” (Højer, bilag 2: 13).

I forlængelse heraf advokerer vi for at medtage det økocentriske natursyn, i et kommunalt planlægningsperspektiv, for i højere grad at kunne balancere hensynet til sundhed, miljø og økonomi.

I denne sammenhæng finder vi det væsentligt at udfolde et perspektiv om samspillet mellem den indre og ydre bæredygtighed, som Hildebrandt fremfører. Ifølge Hildebrandt er der primært fokus på de eksterne faktorer, som konsekvens af den måde vi forbruger jordens ressourcer på og følgerne heraf. Han argumenterer for, at der er mere til debatten end blot de eksterne faktorer:

“ (...) når vi taler om bæredygtighed, miljø og verdensmål, så taler vi om nogle fænomener i det ydre, altså uden for mennesket (...) alt det ydre, det kommer jo pga. noget indre, altså indre værdisæt, begreb forestillinger og verdenssyn, holdninger, følelser, som er inde i mennesker, og derfor kunne man jo let sige, at hvis man vil arbejde med bæredygtighed i det ydre, så skal man starte med at arbejde med menneskers indre” (Hildebrandt, bilag 7: 2)

Ud over, at dette perspektiv underbygger betydningen af, hvilket natursyn mennesket vægter, lægger det også op til en debat om betydningen af det enkelte individs ansvar i den bæredygtige omstilling. Vi vil ud fra den Doughnut økonomiske tilgang argumentere for, at det ikke er det enkelte individs ageren, der har betydning for at imødekomme en holistisk tilgang. Det er et samspil mellem samtlige aktører og beslutningstagere, der er væsentlige for at ændre det traditionelle mindset. Her bliver kommunens position, som nærmeste myndighed til relevante aktører, igen central.

En erkendelse af den indbyrdes forbindelse mellem mennesker og natur er blevet tydeligere i lyset af pandemien. Højer påpeger et perspektiv om hvordan pandemien har en konkret påvirkning på menneske - natur forholdet:

“Jeg tænker, der er ting, man kan lære af det her i forhold til, hvordan det er, vi som global landsby reagerer. Det her wakeup call, der ligger i, at der er faktisk ting her, som påvirker os allesammen på én gang, i en grad som vi har lidt svært ved at fatte. Det er et meget tydeligt eksempel på, hvordan der er de her 'spillovers', på en måde som vi ikke havde forestillet os.” (Højer, bilag 2: 15)

Højer henviser til det dilemma, der ligger i at en øget befolkningstilvækst betyder, at vi skal finde nye måder at leve på, som får konkret indflydelse på arealanvendelsen. FN's panel for biodiversitet og økosystemtjenester (IPBES) blotlægger, hvordan forvaltningen af arealanvendelse, herunder skovrydning, har været katalysator for pandemien, som vi risikerer flere af i fremtiden, hvis ikke vi ændrer forvaltningen af naturen. (IPBES, 2020: 9).

Naturstyrelsen udfolder et andet perspektiv om pandemiens påvirkning af den indbyrdes forbindelse mellem mennesker og naturen. Langt flere, end tidligere, vælger at bevæge sig ud i naturen, da naturen, modsat meget andet, stadig er frit tilgængeligt. Naturstyrelsen argumenterer for, at et ændret natursyn, blandt andet, tager afsæt i, at vi får et bedre kendskab til naturen, så vi, i højere grad, kan anerkende dens bevarelsesværdi (Naturstyrelsen, 2020). Dette kendskab er der således åbnet op for under coronapandemien.

4.3.1 Delkonklusion

For at ændre det traditionelle økonomiske mindset, som er drevet af socioøkonomiske processer og deres underliggende kulturelle værdier, er det væsentligt for det kommunale

handlerum at medtage et økocentrisk natursyn, der også er indlejret i Doughnut økonomien. Dette kan synliggøre koblingen mellem hensynet til sundhed, miljø og økonomi, som er en erkendelse coronapandemien har bidraget til at tydeliggøre.

4.4 Think in systems

Think in systems rummer at tænke i systemer, men også at bryde ud af systemer, hvis de ikke længere tjener sit formål. Raworth kritiserer, med dette perspektiv, den nuværende, meget statiske systemtænkning og argumenterer for et generelt behov i at udvikle systemer, der kan rumme de udfordringer og forandringer, vi, som samfund, står overfor.

Til at udfolde ovenstående benytter vi M'et *Methods*, for at forbinde de Doughnut økonomiske principper med eksisterende strategier, i kommunalt regi, der søger at præge de eksisterende systemtanker (DEAL et al., 2020: 9).

Som tidligere udfoldet finder vi det ikke tilstrækkeligt blot at udtænke flere strategier inden for de allerede eksisterende systemiske rammer, hvorfor vi anser Raworth Doughnut økonomiske systemtanker som bidrager til en bæredygtig omstilling kan gennemføres. Den britiske forsker i cirkulær økonomi, Kenn Webster, er, ligesom Raworth, af den overbevisning, at den bæredygtige omstilling afhænger af systemiske transformationer. Under Det Nationale Klimatopmøde 2020, der, grundet coronakrisen, blev afholdt som webinar, skitserer Webster, ud fra et økonomisk perspektiv, at der er behov for at ændre rammerne og redesigne systemerne for at genopbygge naturlig kapital og modstandsdygtighed. Webster understreger, i denne kontekst, hvordan vi er nødt til at behandle den bæredygtige omstilling som en systemkrise, hvor vi bevæger os væk fra den lineære tilgang. Han understreger, hvordan vi befinder os i en materialehåndterings-æra, og argumenterer for muligheden i at udvikle flere positive cyklusser, hvis vi indledningsvist balancerer den systemiske tilstand. I denne tilgang advokerer han for nødvendigheden i at benytte en økonomisk model, der praktiserer lavemissionsøkonomi (Webster, 2020).

I et Doughnut økonomisk perspektiv er forandringer ofte foranlediget af *tipping points* (Raworth, 2017: 29). Udtrykket tipping point, på dansk vendepunkt, anvendes ofte til at betegne forstyrrelser og større skift, som vores økosystemer kan være udsat for. Undertiden er mange ændringer, der finder sted i systemerne, relativt små og reversible. Andre gange er

de altomsiggribende og af så stor kraft, at hele systemet står overfor et vendepunkt, der leder systemet et nyt sted hen (Bernier, 2020). I et kommunalt planlægningsperspektiv er det derfor fordelagtigt at forsøge at identificere, hvornår et system er på vej mod denne form for ændring og hertil være særlig opmærksom på hvad der kan forstærke forandringshastigheden og fremskynde en ændring i et givent system (Ibid.:2020).

Professor Jennifer Prah Ruger, der beskæftiger sig med equity, økonomi og politik, fremhæver, hvordan coronakrisen har afsløret skrøbeligheden og manglerne i flere af de eksisterende samfundssystemer, særligt inden for sundhedssystemerne. Hun pointerer, i denne kontekst, hvordan tilgangen inden for sundheds- og socialplejen, i øjeblikket drives af en økonomisk model, der mangler et etisk rammearbejde (Ruger, 2020: 2).

Raworth fremhæver ligeledes en problematik i at adskille etiske principper fra systematiske driftsstrategier og argumenterer for, at dette aspekt kan imødekommes ved at udvikle og tilpasse systemer ud fra en Doughnut økonomisk tilgang. I denne sammenhæng pointerer hun, hvordan tipping points kan åbne nye muligheder for alternative systemer, der har dette i sigte (Raworth, 2017: 29).

Med afsæt i ovenstående betragter vi, hvordan coronakrisen udgør et vendepunkt og derigennem skaber rum for en systemisk udvikling. Denne betragtning understøtter Hildebrandt i nedenstående:

“(...) vi lærer hvordan alting hænger sammen, vi lærer at det du gør nu, det gør en forskel. Og det er jo en systemisk indsigt, som jeg tror vi virkelig skal tage med os (...) Sådant nogle ting tror jeg faktisk at pandemien hjælper os med. Den viser også at store, store ændringer er mulige hvis vi vil. Prøv at forestil jer hvad der er sket på hospitalerne af strukturelle samarbejds-mæssige ændringer, som under normale forhold ville have været umulige eller have taget år (...) Jeg siger ikke at vi kan gøre alting, når der ikke er den trussel, men vi kan se hvordan ændringer er mulige, som vi hidtil har anset for at være ret umulige.” (Hildebrandt, bilag 7: 12)

For at imødekomme en systemisk udvikling hæfter vi os ved rammebetingelser, der ikke udelukkende vægter økonomisk profit, men også vægter de økologiske fortjenester og dermed skærper fokus på den opbyggelighed, en regenerativ økonomi ligeledes omfavner. Dog vidner specialets indledende afsnit om, at en klassisk økonomisk tilgang er dominerende, hvorfor en større systemudvikling synes udfordrende. Dette aspekt understøtter Højer:

“Så der er i princippet intet til hinder for, metodisk set, at man får indarbejdet noget mere af det her i økonomisk tankegang og i økonomiske analyser, der ligger til grund for beslutninger. Der ligger en enormt stor praktisk og empirisk udfordring gemt i at få det til at ske. Der ligger også nogle enorme institutionelle udfordringer gemt i, at de nuværende økonomiske størrelser typisk har genereret en sti, man går ned af, som er svær at ændre.” (Højer, bilag 2: 10)

Vi anser, hvordan en af barriererne ved omstillingen til en Doughnut økonomisk tilgang i kommunal planlægning blandt andet er relateret til den vækstafhængighed, der, ifølge Raworth (2017: 10), er indlejret i de finansielle, sociale og politiske strukturer. Højer fremhæver ligeledes, hvordan den internationale konkurrence er endnu en barriere, der udfordrer omstillingen:

“Stort BNP er med til at understøtte beskæftigelse og pension, som jo er vigtige politiske dagsordener også. Det køber dig politisk kapital, når du skal forhandle, både nationalt og internationalt. Det gør det jo svært for en enkelt aktør, om det er et land, en by eller hvad det nu er, bare at lave om og sige, nu gør vi det anderledes.” (Højer, bilag 2: 10)

Systemtænkner Donella Meadows erklærede allerede i 1990'erne et behov for altid at stille spørgsmålene: *“Vækst af hvad, hvorfor og for hvem - hvem betaler omkostningerne, hvor længe kan den vare, hvad er omkostningerne for planeten og hvor meget er nok?”* (Raworth, 2017: 40). Vi finder det stadig aktuelt at stille disse spørgsmål og derfor ikke mindre presserende at finde en løsning på dem.

Det interessante i denne kontekst er, hvordan beslutninger i dag ofte træffes på baggrund af præmisser, der sætter den danske konkurrenceevne forrest. Den aktuelle debat, omkring indførelse af CO²-afgift, vedrører ofte den lækage, som afgiften medfører hos blandt andet den tunge industri, hvilket, ud fra vores perspektiv, fordrer et markedshensyn og derfor sætter konkurrenceevnen i samfundssystemerne forrest.

Den form for systemtænkning, vi advokerer for, er en tilgang, der søger at rumme et bredere spektrum af de samfundsmæssige udfordringer, vi møder, og derfor bryder med den siloopdelte tilgang. Vi finder det væsentligt at påpege den gevinst, der ligger for instanser i at

bygge videre på allerede eksisterende vidensgrundlag, frem for at starte forfra. Her finder vi det relevant at fremhæve et initiativ som DK2020, der, efter vores vurdering, netop formår at drage nytte af den bredere systemtænkning, der allerede er at finde på international plan.

Esbjørn beretter, hvordan DK2020 projektgruppen, i samarbejde med C40 og Realdania, indledte med at afdække, hvordan de, i en dansk kontekst, kunne tage ved lære af den måde C40 netværket arbejder med *Climate Action Planning Framework* (CAPF) (Esbjørn, bilag 4: 3). Med afsæt i CAPF indtænkes klimapolitikken således i samtlige kommunale forvaltninger, på samme måde som HiAP strategien blev nedsat, blot med sundhed som afsæt. Esbjørn forklarer: *“Det skulle gerne være sådan med tiden, at klima ikke blev sin egen, men blev indtænkt i det hele, at det blev grundlaget med alle indsatser. Sundhedspolitikken skal også ses i en klimaoptik. Fritidslivet har også en klimaoptik (...)”* (Esbjørn, bilag 4: 7).

I denne kontekst fremhæver Raworth, hvordan omstilling bør berøre at samfundssystemerne, i mindre grad fikseres på økonomiske gevinster og i højere grad forankres ud fra synergiskabende gevinster i lokalmiljøet.

Dette er et perspektiv DK2020 ligeledes søger at italesætte, og Nørby uddyber, hvordan deres involvering i projektet har bevirket til, at de arbejder mere strategisk med et bredere perspektiv. Hertil fremhæver hun, hvordan særligt inklusion udgjorde et helt nyt aspekt for Middelfart Kommune at arbejde med i bæredygtige sammenhænge:

“(...) en anden ting, der også er nyt eller anderledes med det her, det er jo, de der fire ben eller temaer, der er (...) og så er der inklusion. Jeg har baggrund inden for det tekniske og miljømæssige område, så jeg var sådan lidt: inklusion? Hvad har dét nu med dét her at gøre? Så det er også noget, man lærer noget af og finder ud af, hvor vigtigt det også er” (Nørby, bilag 5: 3).

Ovenstående bekræfter, hvordan den holistiske systemtilgang, i kommunalt regi, er ved at vinde større indpas, blandt andet, gennem et projekt som DK2020, der også vægter et fokus på merværdier i de klimaorienterede indsatser. Merværdier defineres i denne kontekst, eksempelvis som mindre støj i gadebilledet ved indførelse af elbusser, i en indsats, der primært søger at nedskrive CO² udledninger. Vi vurderer, hvordan merværdierne kan være de aspekter, der motiverer civilsamfundet. Dette perspektiv understøtter Esbjørn: *“Folk, der bor i de kryds, hvor busser normalt starter og stopper, siger, at der lige pludselig ikke er nogen*

støj mere eller partikelforurening. Det er den tænkning, vi skal ind på. Det er det, der motiverer” (Esbjørn, bilag 4: 5).

Til trods for at ovenstående indikerer, at der samler sig holistiske visioner på kommunalt niveau, anser vi, hvordan disse strategier fortsat tager afsæt i et afgrænset felt. Det vi, i ovenstående, advokerer for er en omstilling af vores samfundssystemer, der kan rumme hele bæredygtighedsagendaen.

4.4.1 Delkonklusion

Covid-19 pandemien har blotlagt svagheder i mange af de eksisterende samfundssystemer, hvorfor der er behov for at udvikle systemer, der kan rumme de samfundsmæssige udfordringer. Der er stor værdi for kommunerne i at bygge videre på allerede eksisterende systemtanker, der tænker på tværs af forvaltningerne. Her ser vi fordele ved at medtage etablerede erfaringer fra tidligere projekter, når det indledende arbejde med Doughnut tilgangen skal indføres. Der er mange initiativer i gang i det lokale, men de tager fortsat udgangspunkt i et begrænset felt. Her ser vi et potentiale for kommunerne i at anvende de Doughnut økonomiske principper for at kunne balancere hensynet til flere aspekter.

4.5 Be distributive

Be distributive søger at arbejde ud fra intentionen om at dele den fælles skabte værdi blandt alle involverede aktører, således at magten omfordeles for at forbedre egenkapitalen blandt aktørerne. En alternativ tilgang til det økonomiske system, der kan fordele den værdi, det genererer, handler om en omfordeling af velstand, således at den bliver bredt ud på et bredere spektrum af værdier, der søger at udligne uligheden i systemet (Raworth, 2017: 29).

Omfordeling af velstand handler således ikke kun om fordeling af indkomst. Det handler samtidig om magt i form af arealanvendelse, teknologi og fri adgang til viden (Ibid.: 177) for at fremme skabelsen af fælles værdi og mangfoldighed (Ibid.: 197). For at udfolde dette perspektiv tager vi udgangspunkt i M’et *Mindset* (DEAL et al., 2020: 9). Mindset tydeliggør hvorledes kommunernes handlerum kan sikre en bedre fordeling af ressourcer (Ibid.).

Det Nationale Forsknings- og Analysecenter for Velfærd (VIVE) stiller skarpt på fordelingen af indkomst i rapporten *Udviklingen i borgernes indkomst*. Rapporten fremhæver, hvordan

høj ulighed fører til fattigdom, selv i højindkomstlande som Danmark, hvor forskellen mellem det højeste og laveste indkomstniveau fortsætter med at stige (VIVE, 2020: 82). Raworth pointerer, hvordan indkomstulighed ligeledes kan underminere et samfund, da virkningerne af ulighed påvirker hele samfundets sociale struktur (Raworth, 2017: 171). Dette perspektiv forstærkes, idet udviklingen viser sig at gå igen i social ulighed i sundhed, som Sundhedsstyrelsen skildrer i rapporten *Social ulighed i sundhed og sygdom* (SST, 2020: 82).

Dette ser vi som en central problematik den nuværende økonomiske model ikke medtager. Raworth påpeger, at på trods af, at hypotesen bag Kuznets-kurven er blevet forkastet, er den ikke desto mindre stadig en del af rationalet i klassisk økonomi. Kuznets-kurven er en hypotese, som økonomen Simon Kuznets, har udviklet, der antyder, at forudsætningen for et lands økonomiske vækst er, at uligheden uvægerligt vil stige før den med tiden kan falde (Raworth, 2017: 167). Konsekvenserne af dette rationale udfoldes af Hildebrandt:

“(...)Det indebærer jo bl.a. at uligheden i verden stiger i disse år. At der er mange, også i Danmark, der slet ikke får en uddannelse. At der fortsat er mange hjemløse mennesker, at der er mange der har et rigtig dårligt liv i folkeskolen og andre steder. Det synes jeg er en af farerne, at vi i vores iver efter produktivitet og de store linjer og de hurtige overskrifter, der overser vi det der måske er det vigtigste, nemlig at det handler om de mest udsatte.” (Hildebrandt, bilag 7: 12)

Da vi ikke anser dette som en bæredygtig tilgang, der balancerer hensynet til sundhed, miljø og økonomi, er det derfor relevant at pege på, hvordan kommunernes handlerum kan styrke en fordeling af velstand, der bidrager til at placere alle indenfor Doughnut modellens sociale minimumsgrænser.

Jævnfør genstandsfeltet er nuancerne i equity og equality centralt i dette aspekt. Nuancen tydeliggør, hvordan uligheden ofte skabes, når der undlades at tage højde for, at der er individer, der, af forskellige årsager, er marginaliserede eller har manglende ressourcer til at kunne agere i samfundet (Bruun, 2004: 34).

Dette trækker tråde til den bredere tilgang til sundhed, vi advokerer for i specialet. Hancock påpeger i denne sammenhæng, hvordan en tilgang, der tager afsæt i equity, er relateret til social udvikling, der sikrer en fair fordeling af ressourcer, som dermed får betydning for velstand og indflydelse (Hancock, 2020a: 18).

Et af elementerne i en ligelig fordeling af ressourcer, der kommer til udtryk i kommunernes handlerum, er relateret til betydningen af den demografiske fordeling i den enkelte kommune. Et konkret eksempel på dette ses i Esbjergs omtale af klimamæssige indsatser:

“(...) når man laver tiltag i kommunerne, så skal man sørge for, at man ikke kun klimasikrer de rige dele af byen. Eller at man laver infrastruktur, der tilgodeser nogle, men ikke alle. I det hele taget have det ekstra blik på en ligelig fordeling og på merværdier.” (Esbjörn, bilag 4: 11)

Strukturelle vilkår får således betydning for kommunernes handlerum i forhold til, hvorledes ulighed håndteres, det er hertil betydeligt at bringe aspektet om kommunernes nære kontakt til borgerne i spil som kontrast til det statslige niveau. I denne kontekst er det dog værd at nævne betydningen af den stramme økonomi, som kommunerne er underlagt, fra statsligt niveau. I dette ligger en dobbelthed, eftersom kommunerne på trods af disse betingelser, formår at handle. Set i lyset af coronakrisen er dette aspekt kun blevet forstærket, idet kommunerne har en væsentlig rolle i udmøntningen af de initiativer, som regeringen iværksætter (regeringens, 2020). Dette betyder, at kommunerne, som en konsekvens af coronakrisen, har fået ekstra udgifter, og en del af deres budget vil gå til at håndtere eksempelvis stigende ledighed og tiltag på sundheds- og ældreområdet.

Kommunernes centrale position forstærkes af dette perspektiv, da deres lokalkendskab bevirker til, at de har gode forudsætninger for at tildele den relevante støtte til det enkelte individ, som lokalsamfundet efterspørger. Dette argument udfoldes af Esbjerg:

“(...) det er kommunerne, der er vigtige i den her indsats. Det er jo netop, fordi de er tættere på borgerne, og det er dem, der laver både det fysiske og de velfærdsrammer, som indbyggerne lever i og med. Så kommunerne er helt afgørende” (Esbjörn, bilag 4: 6)

Fokus på en omfordelings dagsorden vil styrke kommunernes handlerum, således at de tager højde for at fordele gevinsterne blandt forskellige aktører, uagtet deres ressourcer.

Nørby fremhæver et eksempel fra Middelfart Kommune, hvor udbuddet omkring nye teknologier udbydes hos både offentlige og private aktører:

“Det handler lidt om at få, altså hvis der er nogle gevinster ved den her omstilling osv. at den også bliver fordelt, så vi ikke lader nogle få firmaer lave nogle løsninger og giver dem en masse penge, og så bliver de skide rige, og så kan der gå en masse fattige, men vi er omstillet. Altså det gælder lige så meget om at få det fordelt, som det ene, og så også, som jeg ser det i hvert fald, involvere folk i løsningerne.” (Nørby, bilag 5: 3)

Ovenstående perspektiv, mener vi, anskueliggør det væsentlige i, at en omfordeling både relaterer sig til økonomiske midler, såvel som til viden. Det centrale her er således den fælles adgang til viden, som kan skabes gennem involvering. Det har den gevinst, at der bliver opbygget en fælles vidensbank, hvilket kan medvirke til at skabe synergier skabt på et ligeværdigt grundlag. Dette fører tilbage til, den tidligere belyste kendsgerning om, at netværk og partnerskaber er essentielle som afsæt for vidensdeling. For at imødekomme dette argumenterer Raworth for gevinsten af den fælles skabte værdi. Denne forståelse bliver tydelig i en kommentar fra Hildebrandt:

“Og det er også det man hæfter sig ved, når man siger at partnerskaber mellem organisationer, det er også fordi man siger, at konkurrence er godt, men der er meget konkurrence, der i virkeligheden resulterer i, at vi udnytter verdens ressourcer alt for ringe, fordi vi bekriger hinanden i stedet for at lave synergier.” (Hildebrandt, bilag 7: 6)

Involvering og inklusion ser vi således som centrale elementer relateret til kommunernes handlerum med den hensigt at skabe fair fordeling af ressourcer. Det nære element mellem borger og kommune styrker incitamentet for begge parter til at indgå i en relation om at skabe forandring og kan være medvirkende til at accelerere den, hvilket synliggøres i Nørbys eksempel fra Middelfart Kommune:

“(…) vi har supporteret en borgergruppe, der gerne vil lave grøn strøm og brugt mange ressourcer og været klar hele tiden til at hjælpe dem og være med og få myndighedsbehandling igennem på meget kort tid, fordi alle bare gik all in på det. I forhold til at der er nogen, der tager et initiativ, det vil vi selvfølgelig gerne bakke op, men der er også nogle, der får gevinsten ved, at nu har vi grøn strøm fra solceller og det faktisk økonomisk kan være en god ting for dem også” (Nørby, bilag 5: 3)

Ovenstående er et eksempel på, hvordan en kommune kan understøtte borgerdrevne initiativer, der, på eget initiativ, forsøger at skabe transformation, som således fremmer omstillingen, samtidig med at det styrker den enkeltes egenkapital. Dette, mener vi, skærper betydningen af en omfordeling, således at der skabes værdi for flere.

4.5.1 Delkonklusion

Ulighed er stadigvæk en aktuel problematik i Danmark, det er derfor relevant at styrke kommunernes handlerum ved at etablere en tilgang, som har fokus på kommunernes evne til at omfordele viden og ressourcer gennem inklusion, for at skabe fælles værdi. Kommunernes centrale position i udmøntningen af dette tydeliggøres i deres håndtering af coronakrisens konsekvenser.

4.6 Be regenerative

Be regenerative omfatter en kritik af den eksisterende *take-make-dispose* tilgang, der, i mange systemer, fortsat praktiseres. At skabe regenerative systemer tilstræber at operere inden for en *reduce-reuse-recycle* tilgang, der bygger videre på grundtanker fra cirkulær økonomi (Raworth, 2017: 29). Vi behandler i afsnittet, hvordan det cirkulære aspekt kan imødekommes i politisk og kommunalt regi og udfolder, hvilken rolle civilsamfundet og markedet spiller i omstillingen til regenerative systemer. For at udfolde dette nærmere benytter vi M'et *Momentum*, der vedkender værdien i at reflektere over ny viden, der tilegnes og derigennem skaber plads for iterative processer.

Det er væsentligt at pointere, hvordan den cirkulære regenerative tilgang er ved at vinde større indpas. I kommunal kontekst udgør det cirkulære aspekt, blandt andet, et fokus i Københavns Kommunes eksisterende ressource- og affaldsplan *Cirkulær København*. Handleplanen sætter skarpt på cirkulær økonomi, ressourcegenanvendelse og CO² neutralitet og behandler initiativer, der kan realisere byens målsætninger (Olsen, 2019). Trods kommunens ambitiøse mål, påpeger vi, at måden hvorpå kommunale CO² regnskaber bliver opgjort, risikerer at give et misvisende billede af realiteten. Dette aspekt understøtter Larsen:

“København kommune, de har jo de her planer om at være CO² neutrale. I den beregning tillader de jo, at ting, der bliver placeret uden for kommunen, at de ligesom kan tælle negativt i kommunens regnskab (...)” (Larsen, bilag 3: 20).

Trods bæredygtige visioner taler ovenstående ind i grundtræk fra en konkurrencepræget tilgang, hvor kommuner vægter interne resultater frem for deres position i en regenerativ helhed. Her bliver aspektet om partnerskaber centralt, idet de forskellige aktørers indsatser er indbyrdes forbundet. Betydningen af dette er fundamental, da én kommune kan camouflere deres udledning ved at implementere løsninger i andre kommuner. Det gavner ikke målet, hvilket i denne kontekst, er at nedbringe landets samlede udledning af CO². Ovenstående taler ind i ulighedsdagsordenen, da det kan medvirke til at omfordele gevinsterne såvel som ulemperne, både når vi taler på tværs af kommunerne og i et mere globalt udsyn på tværs af landegrænser. Hildebrandt understøtter denne problematik:

“(...) så er det bl.a. det jeg siger, at den måde, vi regner den ud på ude i virksomheder og kommuner, det er jo netop ved, at vi lader en masse konsekvenser af virksomhedernes og kommunernes aktiviteter være gratis og det kalder vi eksternaliteter. (...) en række af de negative konsekvenser, forurening, miljø, sygdomme, stress osv., som er en del af produktionen i den moderne virksomhed, dem regner vi ikke med, og derfor bliver det fordelagtigt for virksomhederne at gøre noget, som ville være meget ufordelagtigt for dem at gøre, hvis de skulle regne alle ofrene med”. (Hildebrandt, bilag 7: 5)

I begyndelsen af december 2020 præsenterede regeringen en ny bred aftale om en grøn skattereform, der, i første udspil, ikke omhandler en CO²-afgift (Holst, 2020), hvilket har medført, en debat blandt politiske beslutningstagere. Dette begrundes, ifølge Klima-, Energi- og Forsyningsminister, Dan Jørgensen, blandt andet, af den økonomiske usikkerhed, som Covid-19 pandemien har bevirket til. Han pointerer, hvordan en CO²-afgift blot vil lægge yderligere pres på virksomhederne og privatøkonomien (Andrew, 2020).

Ud fra et Doughnut økonomisk perspektiv vurderer vi, at det ikke er tilstrækkeligt blot at lade forureneren betale, da det ikke skaber en afkobling af materialetrykket. Denne problematik understøtter Hildebrandt og definerer tilgangen som en fejlkalkulation, der udspringer fra en traditionel økonomisk tilgang: *“(...) når vi er avancerede, så siger vi: Forureneren skal*

betale, eller ødelæggeren skal betale. Det er jo sådan set en meget meget billig omgang og en virkelig gammeldags, klassisk økonomisk indstilling (Hildebrandt, bilag 7: 4).

På baggrund af ovenstående anser vi, hvordan der eksisterer en tilgang, der ikke fordrer en systemisk ændring, men blot reproducerer en traditionel økonomisk vækst tilgang.

I en erkendelse af at transformation er en iterativ proces, vedkender vi dog, at en afgift kan være en del af processen på vej til en systemændring, hvilket er et perspektiv Larsen belyser:

“(...) det her med at sætte en pris på ikke fornybare ressourcer, det mener jeg er en forudsætning for, at vi ligesom kommer til at tænke ægte cirkulært, og man kan starte med CO² og næste omgang burde man i virkeligheden også tænke på andre ressourcer. Ligesom vi har pant på emballage, det er jo super smart til at sikre, at tingene bliver samlet sammen igen og genanvendt. Det skal vi gøre på nogle flere områder (...) så er man sikker på, at det bliver genanvendt og indgår i lukkede cirkulære kredsløb.” (Larsen, bilag 3: 20)

Ændringer af systemisk karakter er, som tidligere udfoldet, ressourcekrævende, hvorfor vi i national kontekst, trods lokale cirkulære handleplaner, fortsat befinder os i en indledende fase. Miljøstyrelsen angiver en større nødvendighed for at skærpe indsatsen for at genanvende plast. Der er brug for mere simple eller ensrettede emballager, da mange er sammensat af flere materialer, der gør det svært at genanvende (Merved, 2019). Der ligger således et større producentansvar, hvilket kræver, at der investeres i regenerative produktionsformer.

Det er særligt den siddende regering, der har mulighed for at skabe potentialer for en regenerativ tilgang, gennem rammebetingelser, der efterfølgende skal forankres kommunalt. Barrierer for implementering af langsigtede regenerative tilgange er, blandt andet, regeringens nuværende genopretningsplan, der, i lyset af coronakrisen, opfordrer til forbrug, men ikke skelner mellem hvilket forbrug. Dette er et kritikpunkt Esbjørn ligeledes påpeger: *“I min optik repræsenterer det en gammeldags tænkning, at vi skal have gang i hjulene, vi skal forbruge noget mere.”* (Esbjørn, bilag 4: 11)

I forsøget på at etablere regenerative cyklus hæfter vi os ved, at den økocentriske tilgang også skal inkorporeres i civilsamfundets mindset. I et regenerativt perspektiv argumenterer vi for at medtage dette, så BNP vækst ikke fastlåses som eneste mål, men i stedet fremhæver et

større fokus på vækst i trivsel, hvor forbrug ikke vægtes i materielle goder, men i holdbare løsninger.

Den seneste udgave af *The Living Planet Report* (Almond et al., 2020: 6) illustrerer, hvordan den nuværende forvaltning af naturen og forbruget af dens ressourcer i dag, er den største årsag til, at biodiversiteten går tilbage (Ibid., 2020: 6). Rapporten er én blandt mange, der peger i retning af, at vores systemer bør være funderet i vedvarende løsninger og at vi ikke agerer efter den tilgængelige viden, der peger på et behov for omstilling.

I denne kontekst anskuer vi, hvordan pandemien har været med til at revurdere den iboende forbrugskultur, hvilket er et perspektiv Esbjørn understøtter: *“Man kan også godt leve et godt liv uden at købe så mange ting. Det der med at revurdere det gode liv, det tror jeg Covid-19 har tilskyndet til”* (Esbjørn, bilag 4: 7).

Et område, der tæller højt i de kommunale CO² regnskaber, er byggesektoren, der står for 40 procent af CO²-udledningen på verdensplan. Branchen arbejder på at nedbringe udledningen, men kan, ifølge direktør i Dansk Byggeri, Michael Nielsen, ikke gøre det alene. Der udledes nemlig både CO², når byggematerialerne bliver produceret, når de fragtes til byggepladsen, når bygningerne opføres og bliver taget i brug, og igen når de skal rives ned og køres væk eller genanvendes, hvorfor der er mange led, der kan optimeres (Nielsen, 2019).

Et interessant perspektiv til dette er, at trække på allerede eksisterende viden og erfaringsgrundlag ved at se på muligheden ved at indføre den veletablerede pantordning, vi har god erfaring med i Danmark. Dette er en tanke, der med fordel kan indføres i flere industrier, så det gør materialet mere eftertragtet at genanvende. Dette er en tilgang Larsen vedkender værdien i:

“Men det gør det selvfølgelig lidt dyre i indkøb, hvis man nu skal købe en færgе, lad os bare sige, at du skulle købe metallet, det var noget, du købte pant i, så når du skrottede den, så havde du så den værdi, du fik penge for” (Larsen, bilag 3: 20).

Som Larsen fremhæver kan denne løsning medvirke til at sikre en større genanvendelighed, hvilket vi derfor anser som en god investering ud fra et Doughnut økonomisk synspunkt. Genanvendelsen af gamle containere til bebyggelse er et andet eksempel på, hvordan et materiale, der, eksempelvis ikke længere skal bruges til opbevaring eller transport, bliver genanvendt til nye formål, som det ses med containerboligerne på Refshaleøen, der anvendes som studieboliger (CPH Village, u.å).

I kommunalt regi ser vi, hvordan andre tilgange på anden vis søger at forlænge et materiales levetid. Flere genbrugsstationer tilbyder kurser, der giver håndværksmæssige kundskaber til at kunne forlænge levetiden på eksempelvis møbler, en tilgang der ligeledes gavner lokalmiljøet (Sydhavn Genbrugscenter, u.å.).

Et andet aspekt der går ud over de kommunale grænser, der vil bidrage positivt til omstillingen af mere regenerative tilgange, er den teknologiske udvikling. Andreasen påpeger teknologien “Power-to-X”, der bygger på grøn strøm fra fornybare kilder til den tunge transport såsom fly, skibe og lastbiler (Andreasen, bilag 1:11). Energi Danmark fremhæver hvordan vi nationalt kan få en nøglerolle, da vi besidder stor erfaring i at transformere fluktuerende energi, såsom vind og sol, til grønne brændsler, der kan erstatte fossile brændsler i de sektorer, der ikke kan køre på ren el eller batteri (Dansk Energi, 2020).

Etablering af nye regenerative teknologier kræver forskning i metoder og systemer, hvorefter der er behov for effektive ekspertsystemer til formidling af ny viden (Borch et al., 2004: 58). Der er således et udpræget behov for samspil mellem aktører i udviklingen af regenerative teknologier. I dette samspil anser vi kommunen som en væsentlig instans grundet deres position som brobygger mellem samfundets øvrige aktører.

4.6.1 Delkonklusion

Den nuværende take-make-dispose tilgang, der primært praktiseres skal erstattes af en reduce-reuse-recycle tilgang. Selvom der, på nuværende tidspunkt, allerede eksisterer initiativer, der rummer stort potentiale, vurderer vi, at der fortsat mangler en klar national strategi og samlet koordination. Foruden det statslige niveau afhænger omstillingen af både civilsamfundet og markedet. I denne kontekst vil kommunerne udgøre en vigtig aktør, da de kan være en force i henhold til at facilitere indsatsen.

4.7 Aim to thrive rather than to grow

Aim to thrive rather than to grow opsummerer essensen i den Doughnut økonomiske tilgang. Raworth kritiserer de klassiske økonomer for at betragte eksponentiel økonomisk vækst som en nødvendighed, da intet i naturen vokser uendeligt (Raworth, 2017: 30). Raworth argumenterer for, at den nuværende klassiske tilgang til økonomi betyder, at økonomien er nødt til at vokse, uanset om den skaber trivsel eller ej, men indvender, at det vi har brug for,

er økonomi, der skaber trivsel uanset om den vokser eller ej (Ibid.). Vi har valgt at inddrage M'et *Monitor* for at belyse, hvorledes alternative parametre for trivsel kan styrke kommunernes handlerum (DEAL et al., 2020b: 9).

For at imødekomme en økonomisk tilgang, der skaber trivsel frem for vækst, indebærer det, at kommunerne i fællesskab revurderer hvilke værdier, der er væsentlige. Højer fremdrager nogle overvejelser, vi finder relevante at medtage i en alternativ tilgang:

“Det sætter den økonomiske sagkundskab på spidsen, hvor langt kan vi så nå? (...) hvad er det så man regner på? Hvad vil det sige, at noget er omkostningseffektivt? Er der eksterne effekter for eksempel?(...) Hvad vil det have af implikationer for mulige sundhedsgevinster.” (Højer, bilag 2: 10)

Denne tilgang kan synliggøre værdifulde potentialer, som tiltag i kommunen kan frembringe. Dette bringer samtidig det aspekt frem om, at værdier, der er væsentlige i omstillingen, risikerer at blive overset, såfremt den nuværende tilgang fastholdes. Højer peger på, at en af barriererne ved at anvende den Doughnut økonomiske tilgang, som fælles ramme, er, at der mangler kendskab til den i Danmark:

“Der savner jeg lidt hos standen af fagøkonomer herhjemme, at der faktisk er flere, som lægger det frem og siger, at det her ikke nødvendigvis er et alternativt paradigme, det findes allerede, det er bare med at komme i gang. (...) Det tapper ind i en større international forskningsagenda, der findes, som ikke er særlig synlig herhjemme. På den måde kan man sige, at 'Doughnut' falder ned lidt i et hul, hvor der er en ledig holdeplads.” (Højer, bilag 2: 11)

I denne forbindelse anskuer vi, Raworth tanker om at nye ideer ofte synes at komme førtidig, men at pludselige skift i omstændighederne kan resultere i, at disse nye ideer giver mening og får større gyldighed (Nielsen, 2017). Som tidligere omtalt anser vi Covid-19 pandemien som et vendepunkt, der kommer sideløbende med en større bevågenhed fra forskere af den eksisterende klima- og biodiversitetskrise (IPCC, 2019). Dette peger i retningen af, at den Doughnut økonomiske tilgang, netop nu, har en øget mulighed for et gennembrud og dermed kan vinde større indpas.

Raworth argumenterer for, at vi ikke skal forsøge at lede efter kontrolknapperne, når vi som samfund står overfor kriser, men i stedet skal søge at udvikle komplekse systemer, der responderer med den eksisterende verden, der konstant er i udvikling (Raworth: 30).

Den Doughnut økonomiske tilgang kombinerer, som nævnt, en række ideer, der tidligere har været i spil, men til en ny syntese, så de danner et samlet billede. Ifølge Raworth må eksisterende teorier og begreber ofte gentages igen og igen og italesættes på nye måder i et sprog, der passer til tiden. Det er dette perspektiv, der er essentielt i udviklingen af en fælles ramme for kommunernes handlerum.

Dette perspektiv understøttes af miljøkommunikationsdesigner, Joanna Boehnert. Hun fremhæver, hvordan design kan bidrage til transformation og understreger, hvordan den Doughnut økonomiske tilgang, som en alternativ øko-social økonomi, kan aktiveres med designmetoder, der bidrager til at inkorporere og værdisætte økosystemtjenester, med henblik på at opbygge økonomiske tilgange, der arbejder med, snarere end imod, økologiske forhold (Boehnert, 2018: 369).

Da der, som tidligere belyst, allerede er igangsat mange initiativer, mener vi, at kommunernes fremtidige indsats omfatter at koordinere og samle indsatserne, således at interaktionerne og udfordringerne imellem dem kommer i fokus.

Kommunernes handlerum kan ligeledes styrkes ved at inddrage alternative parametre, der værdisætter trivsel. Det skal ses ud fra betragtningen om, at det, der måles på i en planlægningsproces, er det, der værdisættes og dermed det, der prioriteres.

Ved at anvende den Doughnut økonomiske tilgang kan kommunerne synliggøre værdifulde effekter af samfundets trivsel ud fra parametrene for *the social foundation* samtidig med parametrene for *planetary boundaries*. På samme måde, som sundhed indtænkes i HiAP og klima i DK2020, kan kommunerne med den Doughnut økonomiske tilgang tage afsæt i flere aspekter og medtænke hensynet til både sundhed, såvel som miljø og økonomi i alle sagsfremstillinger.

Dette skal ses i forlængelse af FN's rapport fra 2019 *The Future is Now: Science for Achieving Sustainable Development*, der fremlægger status på den bæredygtige udvikling og peger på, at udviklingen globalt går tilbage på flere af de parametre, der er opsat for biodiversitet, ulighed og CO² udledning (FN, 2019: 2). En af udfordringerne ligger, ifølge rapporten, i at videreudvikle på de parametre, der måles på, både nationalt og lokalt

(Ibid.:133). Rapporten peger samtidig på, at det kræver en integreret tilgang, men at det skal gøres ud fra de specifikke behov og prioriteter, der kan identificeres lokalt, og samtidig bidrager til global transformation (Ibid.:136). Dette forstærker Doughnut tilgangens relevans, som afsæt for kommunernes handlerum, for at vurdere hvilke værdier, der er væsentlige parametre for samfundets trivsel, og hvordan de skal opgøres på lokalt niveau.

I denne kontekst er det relevant at tilføje, at FN på internationalt plan har tilskyndet til et skift af perspektiver om alternative parametre ved at støtte initiativer såsom *World Happiness Report* (WHR) og *Human Development Index* (HDI), som har eksisteret siden 2012 (World Happiness Report, u.å.). Endvidere kan Bhutan og New Zealand nævnes i et internationalt perspektiv. Bhutan fokuserer på indikatoren *Gross National Happiness* (GNH) til at måle samfundets vækst frem for at fokusere på vækst i BNP (Centre for Bhutan, 2015). New Zealand udgav, for første gang i 2019, et *Wellbeing Budget*, der i stedet for at fokusere på produktivitet og BNP-vækst fokuserer på at forbedre borgernes velfærd (Magnus-Johnston, 2020). Det er dog væsentligt at medtage det aspekt, at disse parametre ikke kan overføres direkte i dansk kontekst, da det er afgørende at tage højde for landenes forskellige betingelser. De kan dog medvirke til at inspirere kommunerne til, hvilke værdifulde effekter, der kan skabes på baggrund af deres målsætninger.

4.7.1 Delkonklusion

Den Doughnut økonomiske tilgang kan medvirke til at synliggøre hvilke værdier, der er væsentlige for at skabe trivsel frem for vækst ud fra parametrene for social foundation og planetary boundaries. Således tilbyder den Doughnut økonomiske tilgang en nødvendig struktur og styring på, hvilke målsætninger økonomien kan indrettes efter. Dette styrker kommunernes handlerum, hvilket er essentielt, da vi ikke finder det tilstrækkeligt alene at indføre nye parametre og tro, at økonomien indretter sig derefter. Som følge af Covid-19 pandemien er der sket et skift i omstændighederne for kommunerne, hvilket betyder, at den Doughnut økonomiske tilgang har en øget mulighed for et gennembrud.

Kapitel 5. Specialets afrunding

I ovenstående syv analyseafsnit udfolder vi argumentationsgrundlag for, at pandemien bevirker positivt til en implementering af de Doughnut økonomiske principper i kommunalt

regi. I specialets diskussionsafsnit forholder vi os kritiske til denne tilgang og nuancerer, hvorvidt den nuværende krise accelerer et vendepunkt for den traditionelle økonomiske tilgang. Igen finder vi det væsentligt at pointere, at vi ikke underkender pandemiens negative konsekvenser, men at vi søger at nuancere, de kritikpunkter krisen fremskriver. Vi situerer afslutningsvist vores synspunkter ud fra Frank Geels multi-level perspektiver om sociotekniske transitioner, hvorfor vi i afsnittet trækker på begrebslige termer fra transitionsteorien (Geels, 2011: 26).

5.1 Build-Back-Better eller Panic-Then-Forget?

Vores analytiske fund skitserer en nødvendighed for at anskue økonomien som et åbent system, der både er afhængig og samtidig formes af miljømæssige og sociale faktorer. Denne afhængighed argumenterer vi for, at Raworth's Doughnut økonomiske principper kan bidrage til at italesætte. Vi anser, hvordan tilgangen ikke formår at medtage alle hensyn, hvorfor vi vedkender nedenstående kritikpunkter anført af økonom Branko Milanović.

For at indfri Doughnut modellens mål om, at alle, i et globalt perspektiv, skal leve over modellens sociale fundament, vil det, ud fra en traditionel økonomisk tilgang, implicit betyde en markant stigning i den økonomiske aktivitet. Milanović skitserer et eksempel på, hvordan dette vil svare til en tredobling i andelen af den globale BNP (Milanovic, 2018). Denne stigning må antages ikke at operere inden for de planetære grænser, hvorfor han forholder sig kritisk til, at de Doughnut økonomiske principper ikke behandler dette aspekt dybdegående og præsenterer konkrete alternativer.

Et andet kritikpunkt, han udfolder, er Doughnut tilgangens "vi"-mentalitet. Doughnut tilgangens principper opererer efter en tanke, hvor alle, både lokalt, nationalt og globalt, sigter efter ensartede målsætninger og mod universelle harmonier. Realiteten af dette er, at der eksisterer mange modsatrettede agendaer, og det i det store hele kan være udfordrende at inkludere 7,3 milliarders menneskers distinkte interesser (Ibid., 2018).

Pandemien har foranlediget en større opdeling både indenfor kommunale, nationale og globale grænser, der har katalyseret en massiv ustabilitet (WBCSD, 2020: 13). Lukkede kommunegrænser har, ud fra dette perspektiv, distanceret os fra lokal samhørighed og affødt en os/dem mentalitet (Nordisk Samarbejde, 2020). Dette er en mentalitet, der ikke

umiddelbart synes modtagelig overfor det fælles bedste, hvorfor pandemien, ud fra dette synspunkt, ikke er det bedste tidspunkt for en indførelse af Raworth's fællesskabsideelle principper.

På den anden side anser vi, hvordan et opbrud med samfundsnormerne netop kan bane vej for alternative systemtilgange. Tilgange vi, allerede nu, argumenterer for bør implementeres, som led i en tværgående genopretnings strategi, der derigennem kan supplere med nye byggeklodser, frem for de traditionelle, der risikerer at genopbygge et usikkert fundament. Hertil vil vi fremhæve, hvordan pandemien har bekræftet vores eksistens som sociale væsner, der ikke trives i isolation. At vi er over 7 milliarder, understøtter netop den dominerende rolle vores menneskelige aktiviteter har, hvilket leder os tilbage til nurture-human-nature balancen, og det ansvar vi har i kraft af vores intelligens.

Covid-19 har påvirket samtlige sektorer i samfundet og testet beredskab på alle niveauer, herunder lokalt, nationalt og globalt. Vi erkender, at pandemien langt fra er forbi, hvilket afføder mange usikkerheder, omkring den fremtid vi går i møde, og derfor den måde vi bedst agerer. Ikke desto mindre finder vi værdien af at tage ved lære af de allerede erfarede lektioner, både for at mindske skadevirkningerne af den nuværende pandemi, men også for at forhindre eller reducere skaderne ved den næste, vigtig. Dette da pandemier, ud fra et antropocentrisk perspektiv, udgør en større del af den fremtid, vi går i møde (Chin et al., 2020).

Til trods for at den Doughnut økonomiske tilgang præsenterer en resilient økonomi, der synes at være mere modstandsdygtig end den eksisterende, anser vi, hvordan de allerede påbegyndte, globale miljøudfordringer vil afføde fremtidige pandemier med dertilhørende negative økonomiske, sociale og sundhedsmæssige påvirkninger. Måden, hvorpå vi genetablerer vores lokalsamfund, er derfor afgørende, hvilket leder os til *Build-Back-Better*-tilgang.

Begrebet stammer oprindeligt fra sammenhængen mellem genopretning og genopbygning efter fysiske katastrofer med vægt på at foretage forebyggende investeringer, der forbedrer modstandsdygtigheden og dermed reducerer omkostningerne ved fremtidige katastrofer. Den eksisterende coronakrise har en så alvorlig karakter, at risikoen ved at vende tilbage til tidligere mønstre er så høj og muligheden for at omfavne et mere bæredygtigt opsving så klart, at the Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD) anvender udtrykket i forbindelse med genopretningstrategien i relation til Covid-19 (OECD, 2020 :4).

Det interessante er, at pandemien har åbnet op for de usynlige markeds kræfter og tydeliggjort sektorer, der bidrager til samfundets systemer uden at udgøre en del af markedet. Dette gælder særligt vores sundhedssektor.

Et interessant aspekt, i denne kontekst, er, hvordan en forlængelse af den nuværende nedlukning af samfundet vidner om, at sundhedsværdien vægtes frem for markedsværdien, der, i traditionel økonomisk teori, placeres øverst i samfundshierarkiet (Mair, 2020: 590).

Det taler for perspektivet i, at pandemien har fremskyndet forandringshastigheden i det eksisterende økonomiske system.

For at afbøde fremtidige pandemier har FN-generalforsamlingen, i samarbejde med WHO i oktober 2020, afholdt en virtuel konference om bæredygtigt beredskab for sundhedssikkerhed og modstandsdygtighed. WHO's generaldirektør, Dr. Tedros Adhanom Ghebreyesus, understregede i åbningstalen realiteten af, at Covid-19 ikke er den sidste globale nødsituation, og at vi, med de rigtige økonomiske investeringer nu, kan fremme sundhedssikkerheden. Han opfordrer til at investere i beredskabet med en *all-of-government* og *all-of-society* tilgang. Ghebreyesus er af den holdning, at tidligere kriser har vist, at når et udbrud er under kontrol, vil regeringer have en tendens til at rette deres opmærksomhed mod andre presserende bekymringer. Denne cyklus af *Panic-Then-Forget*, mener han, har forhindret udviklingen af effektivt sundhedsberedskab på globalt plan (WHO, 2020). Dette er et væsentligt perspektiv på håndteringen af kriser, da vi mener, at kriser kan bringe samarbejdspartnere sammen på tværs af sektorer og interesser, herunder FN-systemet, regeringens, ikke-statslige organisationer og den private sektor, hvorved der skabes et rum for transitioner i samfundsudviklingen.

I et historisk blik på kriser bliver 1970'ernes oliekriser anskuet som en påmindelse om de industrialiserede landes usikre energiforsyningssituation, men illustrerer samtidig hvordan kriser kan være gavnlige, idet de kan gennemtvinge en forandringsproces (Hoffmeyer, 2010). Den seneste globale finanskrisen (2007-2009) skabte forhåbninger om at ændre samfundets fokus for at skabe grøn omstilling. Årene efter finanskrisen skulle vise, at dette ikke blev en realitet (Lorentsen, 2020). Det er derfor relevant at være skeptisk om, hvorvidt Covid-19 pandemien reelt kan medbringe positive forandringer. Som vi i analysen påpeger, er der indicier, der påviser en sporafhængighed, der søger at stimulere *take-make-dispose* tilgangen

(Hummelgaard, 2020). Dette kan medføre, at vi, efter Covid-19, vender tilbage til vante ikke-bæredygtige forbrugsmønstre.

Vi ser dog, at der er en positiv udvikling i samfundets bevågenhed for den bæredygtige agenda. Der er i 2020 udrullet en klima- og en finanslov, sidstnævnte med 16 mia. til *grøn omstilling* (Finansministeriet, 2020b). Dette, samt de indicier, der blev frembragt gennem vores interviews og litteratur, peger i retningen af, at den bæredygtige omstilling stadigvæk vægter højt i danskernes opfattelse.

Vi forholder os dog skeptiske omkring, hvorvidt disse indicier er stærke nok til at frembringe en omstilling, hvorfor vi, som tidligere udfoldet, advokerer for en systemisk transition. I forlængelse af dette, finder vi det relevant at tilføje det aspekt, at Københavns Kommune er i en indledende proces for at vurdere, om Doughnut økonomi skal fungere som styringsredskab i kommunen (Københavns kommune, 2020). Dette understøtter muligheden for, at Doughnut økonomi, som niche, kan rodfastes som et værktøj i den bæredygtige omstilling.

5.1.1 Doughnut økonomi - fra niche til regime

Ud fra Geels transitionsteoretiske perspektiver anser vi, hvordan samfundet kan betragtes som sociotekniske systemer, der kan inddeles i tre niveauer; *niche*, *regime* og *landskab*. Det sociotekniske regime skal forstås som det herskende og relativt stabile regime, i denne kontekst det økonomiske, der repræsenterer en sporafhængighed. Nicher repræsenterer subkulturer, der vokser frem i institutionerne og derigennem kan påvirke det sociotekniske regime gennem ny praksis. Det sociotekniske landskab kan bringe ændringer i et samfund, gennem fundamentale vendepunkter, der destabiliserer det stabile regime, hvorpå der opstår et *window of opportunity* (Geels, 2011: 28). Når det sociotekniske regime bliver påvirket af udefrakommende faktorer, som en sundhedskrise, kan det bevirke til et niche gennembrud. Den eksisterende coronakrise, der har afledt en økonomisk krise, bevirker således til at nytænke det eksisterende økonomiske regime.

Nedenstående model er udviklet af Doughnut Economics Action Lab (DEAL) og sætter Doughnut modellen i relation til Geels multi-level perspektivramme. Modellen illustrerer de processer, der har betydning for en transformation fra en verden præget af sociale og økologiske kriser til en tilstand, hvor mennesker trives i balance med planeten (DEAL, 2020: 8). Denne transition bygger på et gennembrud af de Doughnut økonomiske principper, der, på nuværende tidspunkt, anses som niche i henhold til økonomisk teori.

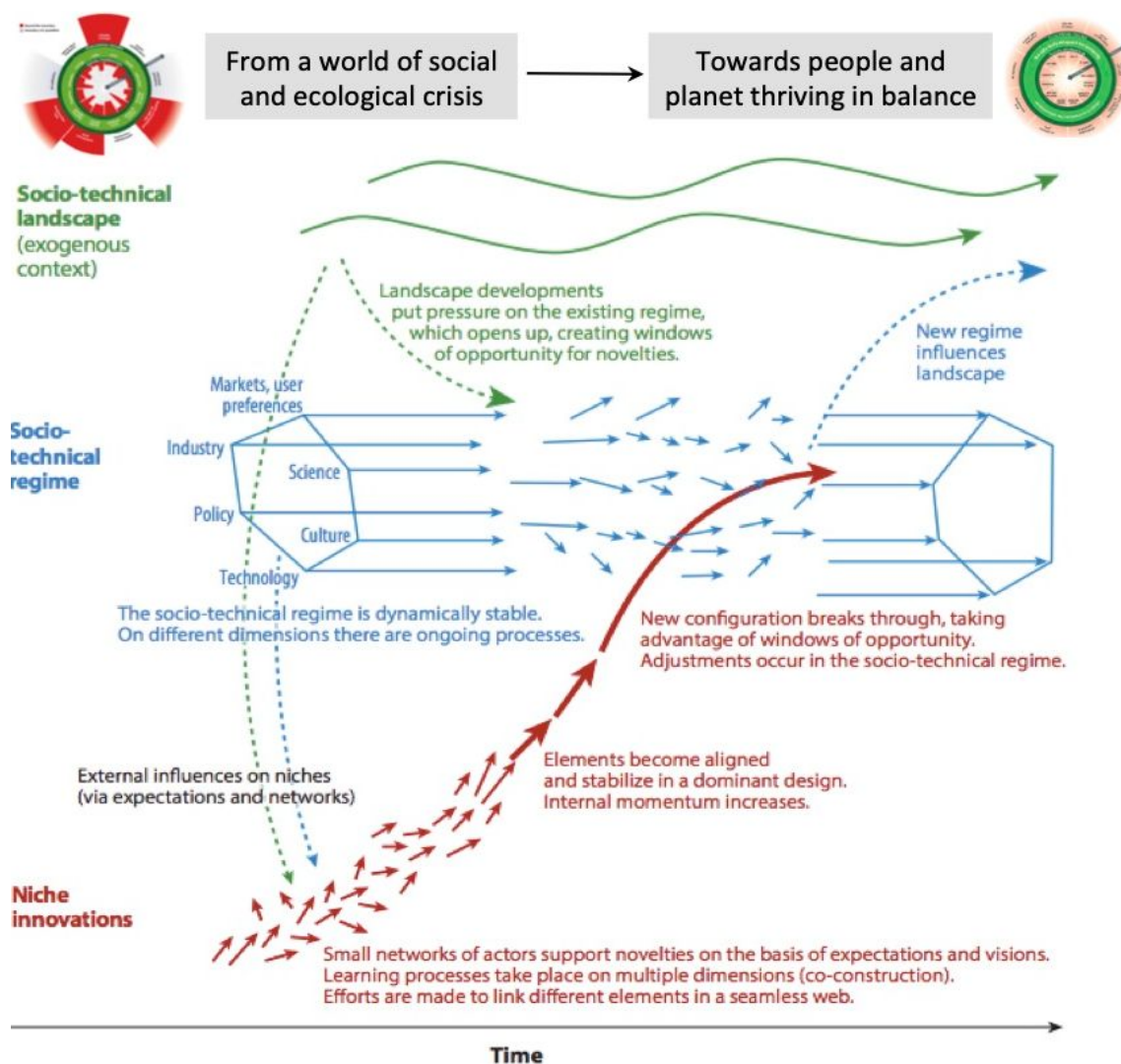

Fig. 5; DEAL's approach to transformative change. The Multi-Level Perspective framework. (DEAL, 2020: 8)

Vi anser Geels multi-level perspektivramme (2011) som et nyttigt konceptuelt værktøj til at illustrere den Doughnut økonomiske tilgangs transformation i kommunal kontekst.

Kommunernes rolle er interessant, da der er behov for beskyttede arenaer og lokaliteter, hvor nicherne kan forankres og udvikle sig (Quitau et al., 2014: 280). Det vil sige at Københavns Kommune, der netop er i den indledende proces, stiller eksperimentelle zoner til rådighed for den Doughnut økonomiske tilgangs udvikling i dansk kontekst. Vi ser et stort potentiale for, at kommunerne drager nytte af deres lokale og beskyttede handlerum og derigennem understøtter nicheudvikling frem for at understøtte den nuværende status quo. Her anskuer vi ligeledes kommunernes position som afgørende, da de formår at bygge bro mellem teori og praksis. Det er betydeligt, hvordan tilgangen er kontekstuel og dynamisk, og der derfor ikke

er tale om *one-size fits all*-tilgang, men om en reflektiv og situeret tilgang, der inddrager den lokale kontekst i Københavns Kommune.

Vi betragter derfor Covid-19 pandemien, i lyset af transitionsteorien, som en *gamechanger*, der presser vores stabile regime og åbner op for et *window of opportunity*. I lyset af analysen og de samfundsmæssige indicier vi har belyst i dette afsnit, advokerer vi for, at dette window of opportunity åbner op for, at de Doughnut økonomiske værktøjer kan ændre det økonomisk mindset på kommunalt niveau, der kan forplante sig til samfundet øvrige institutioner. Dette, så vi ikke vender tilbage til business as usual, via *panic-then-forget*-tilgangen.

På trods af at det kan være udfordrende at se det positive i pandemien, er der tegn på, at hvis vi benytter den som afsæt, er der potentialer ved at drage nytte af sundhedskrisen, til at foretage systemiske ændringer og derigennem *Build back better*.

5. 2 Konklusion

Vi har i dette speciale undersøgt, hvilke potentialer og barrierer, der kan identificeres, for at imødekomme en Doughnut økonomisk tilgang som fælles ramme for kommunernes handlerum, med henblik på at balancere hensynet til sundhed, miljø og økonomi og hvordan denne tilgang accelereres i lyset af den eksisterende Covid-19 pandemi.

Udbruddet af pandemien har medført markante sundhedsmæssige såvel som økonomiske omkostninger. Som led i den nationale genopretningsstrategi anspores en tilgang, der prioriterer fremgang og vækst. Dog kan det udledes, at pandemien på mange områder har blotlagt svagheder i en genstart ud fra eksisterende økonomiske vækstmodeller. De eksisterende tilgange medtænker ikke kompleksiteten i samfundet eller tager højde for samfundets øvrige værdigrundlag. I dette ensprede og kalkulerende fokus anser vi ligeledes, hvordan potentialet i at betragte krisen som et mulighedsskabende handlerum for den bæredygtige omstilling bliver overset.

På baggrund af specialets analytiske fund kan vi konkludere, at indsatsen i at implementere flere kommunale initiativer, ud fra en bredere orienteret tilgang, er under udvikling. Vi har i specialet undersøgt, hvorvidt der eksisterer et bredere og mere integreret spillerum i den lokale kontekst, hvilket vi i mange henseender kan udlede, at der gør. Hertil anser vi

kommunernes rolle som værende afgørende i den bæredygtige omstilling set ud fra et planlægningsteoretisk perspektiv. Eftersom de, i modsætning til det statslige niveau, har en mere direkte relation til det øvrige civilsamfund og dermed antager en unik rolle som brobyggere mellem samfundets øvrige institutioner.

Til trods for dette kan det udledes, at regeringens siloorienterede tilgang i nogen grad reproduceres i kommunalt regi. Vi ser derfor et potentiale ved at implementere en fælles ramme, der kan bidrage til at italesætte flere perspektiver med henblik på at drage større nytte af synergier, der kan indlejres i lokale initiativer.

Den Doughnut økonomiske tilgang trækker på eksisterende viden, men præsenterer sammenkoblingen mellem principperne ud fra en visuel fælles forståelsesramme, illustreret ved Doughnut modellen for at anskueliggøre en effektiv kommunikation internt og på tværs af samfundsinstitutioner. Ud fra en Doughnut økonomisk tilgang advokerer vi for, at kommunerne i højere grad kan medtage et holistisk blik, der kan balancere hensyn mellem sundhed, miljø og økonomi med henblik på at skabe resiliente og bæredygtige samfund.

For at imødekomme dette i lokal kontekst peger vi på potentialer ved, blandt andet, at implementere eller supplere allerede eksisterende initiativer med Doughnut økonomiske principper. Vi ser et potentiale ved at benytte Doughnut modellen til at skabe overblik over målrettede, tværfaglige og tværsektorielle samarbejdsmuligheder mellem regeringen, kommunerne, interessenter og civilsamfundet. Dette for at kunne identificere relevante og mulige aktører lokalt, der kan accelerere omstillingen gennem partnerskaber. Vi anser hvordan en Doughnut økonomisk tilgang, kan italesætte det globale perspektiv, der synes fjern i de eksisterende kommunale planlægningsperspektiver. Dette ud fra den globale linse tilgangen medtager, med henblik på at øge opmærksomheden på den eksisterende vekselvirkning mellem lokale og globale forhold, hvor der både eksisterer et ansvarsområde, men ligeledes et inspirationspotentiale.

Trods ovenstående kan der identificeres betydningsfulde barrierer for den transformative omstilling. Disse udspringer, blandt andet, af det nuværende økonomiske mindset, der fortsat florerer på alle samfundets institutionelle led, hvilket derfor kan virke hæmmende for kommunernes handlerum. Derudover kan vi udlede, at mange af de eksisterende kommunale initiativer, heriblandt DK2020 projektet, trods et fokus på merværdier, tenderer til at prioritere klimaorienterede resultater, hvilket kan udgøre en barriere for en holistisk tilgang.

Vi kan konkludere, at de mangeartede samfundskriser vi, i skrivende stund, befinder os i, kan åbne et window of opportunity for en modtagelighed over for den alternative økonomiske tilgang, der kan imødekomme en holistisk planlægningstilgang.

Til trods for at den Doughnut økonomiske tilgang ikke medtager alle svar, italesætter tilgangen væsentlige perspektiver, der kan bidrage til at tilvejebringe svar på nogle af de udfordringer, vi står over for i dag.

Referenceliste

Andersen H. M; Andersen P. T. & Lau C. B. (2020) *Sundhedsfremme i kommuner og lokalsamfund*, 1. udgave Hans Reitzel Forlag, 2020

Andersen, H. M; Jørgensen, L. & Davidsen, S. (2017) *Litteratur og informationssøgning i samfundsvidenskaberne* i Kristensen, C. J. og Hussain, M. A. (red.) (s. 57-71) *Metoder i samfundsvidenskaberne*, 2017

Andrew, T. (2020) *regeringens afviser CO2-afgift i kommende klimaudspil*, Finans 2020
<https://finans.dk/politik/ECE12154647/regeringens-afviser-co2afgift-i-kommende-klimaudspil/?ctxref=ext> [01.12.20]

Almond, R.E.A; Grooten, M. & Petersen, T. (Eds) (2020) *Living Planet Report 2020 - Bending the curve of biodiversity loss*. WWF, Gland, Switzerland 2020.
<https://www.icriforum.org/living-planet-report-2020-bending-the-curve-of-biodiversity-loss/>
[20.12.20]

Arler, F; Mosgaard, M. A. & Riisgaard, H. (2017) *Bæredygtighed - værdier, normer og metoder* (s. 28-30), 1. udgave, 2. oplag, Aarhus Universitetsforlag, 2017

Besenbacher, F; Møller, J. Ø. & Rasmussen, K. (2016) *Partnerskaber for handling - Vi kan hvis vi vil, men vil vi?* i *Bæredygtig global udvikling*, Hildebrandt, S. (red.) (s.395-415), 1. udgave, 2. oplag, Jurist - og økonomforbundets Forlag.

Bernier, A. (2020) *Explainer: What is a tipping point, and why should I care?* The University of Minnesota's Institute on the Environment [Explainer: What is a tipping point, and why should I care? | Ensia](#) [08.12.20]

Brinkmann, S. & Kvale, S. (2009) *Interview* (s.270-274) 2. udgave, 1. oplag, Hans Reitzels Forlag

Borch, K; Christensen, S; Jørgensen, U; Kristensen, ES; Mathiasen, T; Nielsen, GG & Pedersen, SM. (2004) *Grønt Teknologisk Fremsyn om Miljøvenligt Landbrug*. Miljøministeriet, Skov- og Naturstyrelsen, København. [21.12.2020]

Bruun, J. J; Hanak, M. L & Koefoed BG (red.) (2004) *Sundhedsstyrelsen, Viden- og dokumentationsenheden. Viden og evidens i forebyggelsen*. København: Sundhedsstyrelsen, 2004 <https://www.sst.dk/~media/C5C206D0B3444A61AD63F5D44AAABD91.ashx> [22.12.2020]

Burger, A. S. & Dorji, D. S. (2020) *Bhutan & Gross National Happiness*. In: Bourqia R., Sili M. (eds) *New Paths of Development. Sustainable Development, Goals Series*, Springer, Cham https://doi.org/10.1007/978-3-030-56096-6_14 [01.12.2020]

Centre for Bhutan (2015) *Bhutan's 2015 Gross National Happiness Index* <http://www.grossnationalhappiness.com/SurveyFindings/Summaryof2015GNHIndex.pdf> [02.01.2021]

Chin, A; Simon G. L; Anthamatten, P; Kelsey, K. C; Crawford, B. R & Weaver, A. J. (2020) *Pandemics and the future of human-landscape interactions* https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2213305420300229?casa_token=q5IsuHc6ZOWAAAAA:Le6r-beLS2k96T5lJI8CxsgL_aht3co_TZPM3Hy2g0e8S2uPgVjK1I3bn6Uzit4b8fF7ghIWw [03.01.2021]

Corfee-Morlot, J; L. Kamal-Chaoui; Donovan, M. G; Cochran I; Robert, A. & Teasdale. P-J. (2009) *Cities, Climate Change and Multilevel Governance*, OECD Environmental Working Papers N° 14, 2009, OECD publishing, © OECD. <https://doi.org/10.1787/220062444715> [8.12.20]

CPH VILLAGE (u.å.) <https://docs.google.com/document/d/11r-7KHRvBBq-RnM4qUb3G0XoITLltwAXjsAdBw39y-I/edit#> [20.12.20]

Dahlin, U. (2020) *Ekspert: Coronaindgreb viser, at den danske model også er effektiv i ekstreme krisesituationer*

<https://www.information.dk/indland/2020/03/ekspert-coronaindgreb-viser-danske-model-ogsaa-effektiv-ekstreme-krisesituationer> [17.11.2020]

Dansk Energi (2020) *Ny analyse: Vejene til fremtidens Power-to-X skal findes nu*
<https://www.danskeenergi.dk/nyheder/pressemeddelelse/ny-analyse-vejene-til-fremtidens-power-to-x-skal-findes-nu> [24.11.20]

Danmarks Statistik (2020) *BNP har indhentet noget af det tabte*
<https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=31204> [21.12.20]

DIEH (2020) *Er det etiske forbrug ved at blive mainstream? – antallet af certificerede varer stiger år for år* <https://www.dieh.dk/nyheder/542> [30.12.2020]

Doughnut Economics Action Lab (DEAL) (2020) *DEAL's strategy 2020-2022*
<https://www.kateraworth.com/wp/wp-content/uploads/2020/05/DEALs-Strategy-2020-2022-May2020.pdf> [21.12.2020]

Doughnut Economics Action Lab (DEAL); Biomimicry 3.8; C40 Cities & Circle Economy (2020a) *The Amsterdam City Doughnut, a tool for transformative action*
<https://www.kateraworth.com/wp/wp-content/uploads/2020/04/20200416-AMS-portrait-EN-Spread-web-420x210mm.pdf> [13.8.2020]

Doughnut Economics Action Lab (DEAL); Biomimicry 3.8; C40 Cities & Circle Economy (2020b) *Creating city portraits: A methodological guide from The Thriving Cities Initiative*
<https://doughnuteconomics.org/Creating-City-Portraits-Methodology.pdf> [lokaliseret 13.8.2020]

Duffy, A; Hand, M; Wiser, R; Lantz, E; Dalla-Riva, A; Berkhout, V; Stenkvist, M; Weir, D; Lacal-Arantequi, R. (2020) *Land-based wind energy cost trends in Germany, Denmark, Ireland, Norway, Sweden and the United States*
<https://www.sciencedirect-com.ep.fjernadgang.kb.dk/science/article/pii/S0306261920302890?via%3Dihub> [30.12.2020]

Eriksen, N. L; Frederiksen, C. F; Kartman, J; Nielsen, L. O. & Schmidt, N. H. (2019) *Bæredygtig sundhedsfremme*, RUC 2019

Finansministeriet (2020) *Dansk økonomi hårdt ramt af coronaepidemien*
<https://fm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2020/april/dansk-oekonomi-haardt-ramt-af-coronaepidemi-en/> [16.11.20]

Finansministeriet (2020a) *Bred aftale om genopretning af dansk økonomi og udfasning af hjælpepakker*
<https://fm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2020/juni/bred-aftale-om-genopretning-af-dansk-oekonomi-og-udfasning-af-hjaelpepakker/> [16.11.2020]

Finansministeriet (2020b) *Finanslovsaftalen for 2021 bringer Danmark tryggere igennem coronakrisen*
<https://fm.dk/nyheder/nyhedsarkiv/2020/december/finanslovsaftalen-for-2021-bringer-danmark-tryggere-igennem-coronakrisen/> [30.12.2020]

FN (2019) Independent Group of Scientists appointed by the Secretary-General *Global Sustainable Development Report. The Future is Now – Science for Achieving Sustainable Development* http://pure.iiasa.ac.at/id/eprint/16067/1/24797GSDR_report_2019.pdf
[3.12.2020]

FN (2020) *Gross National Happiness Index*
<https://sustainabledevelopment.un.org/index.php?page=view&type=99&nr=266&menu=1449> [13.11.20]

Geels, F. W. (2011) *The multi-level perspective on sustainability transitions: Responses to seven criticisms* <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2210422411000050>
[21.12.2020]

Globalt Fokus & 92-gruppen (2019) *UDFORDRINGER FOR DANMARK I OPNÅELSE AF VERDENSMÅLENE* https://globaltfokus.dk/images/SPOTLIGHT-Rapport_Enkelt sider.pdf
[17.12.2020]

Global Footprint Network (2020)

https://data.footprintnetwork.org/?_ga=2.251587781.216637824.1605867768-499183150.1605867768#/ [20.11.2020]

Gjerding, S. (2018a) *I Danmark har vi en social høj velvære, men vi sviner for meget*

<https://www.information.dk/moti/2018/10/danmark-hoej-social-velvaere-sviner> [16.12.2020]

Gjerding, S. (2018b) *Forstå hvorfor så mange er kritiske overfor at bruge BNP som målestok*

<https://www.information.dk/indland/2018/09/forstaa-hvorfor-saa-kritiske-overfor-bruge-bnp-maalestok> [09.11.2020]

Gjerris, M. (2019) *Klimakrisen kræver ny forståelse af det gode liv*, debatindlæg bragt på

Institut for Fødevarer- og Ressourceøkonomi, Københavns Universitet

<https://ifro.ku.dk/debatindlaeg/debatindlaeg-2019/klimakrisen-kraever-ny/> [13.10.2020]

Hancock, T. (2020a): *Ecological Economics and Public Health: An Interview with Dr.*

Trevor Hancock Montréal, Québec: National Collaborating Centre for Healthy Public Policy

http://www.ncchpp.ca/67/New_Publications.ccnpps?id_article=2052 [07.12.2020]

Hancock, T. (2020b) *Health in the Anthropocene: From the Global to the Local*, Published

by Elsevier Ltd. All rights reserved.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/B9780081022955109916> [07.12.2020]

Hancock, T. (1993) *Health, human development and the community ecosystem: three ecological models*, Oxford university, s. 41-46.

https://www.researchgate.net/publication/31109541_Health_human_development_and_the_community_ecosystem_Three_ecological_models [10.11.2020]

Hancock, T; Anthony, C; Dooris, M. & Rebecca, P. (2017) *One planet regions: planetary health at the local level*

[https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196\(17\)30044-X/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196(17)30044-X/fulltext)

[08.12.2020]

Hoff, J. & Sørensen, P. B. (2018) *Grønt nationalregnskab og grønt BNP*
<https://www.ft.dk/samling/20171/almdele/FIU/bilag/131/1907121.pdf> [17.12.2020]

Hoffmeyer, J. (2010) *krise - omstilling, forandring eller sammenbrud*
https://denstoredanske.lex.dk/krise_-_omstilling,_forandring_eller_sammenbrud [19.10.2020]

Holm, J. (2007). *Eksperimenter i lokalsamfundets miljøomstilling: 12 års Lokal Agenda 21-arbejde i Danmark*, i Økologisk Modernisering på dansk: Brud og bevægelser i miljøindsatsen, Holm, J; Petersen, L. K; Læssøe, J; Remmen, A. & Hansen, C. J. (red.) (s. 151-187), Frydenlund Academic. [26.12.2020]

Holst, E. Q. (2020) *Bredt flertal indgår aftale om grøn skattereform: Ekspertgruppe skal lave forslag til CO2-afgift*
<https://www.altinget.dk/energi/artikel/bredt-flertal-indgaar-aftale-om-groen-skattereform-ekspertergruppe-skal-lave-forslag-til-co2-afgift> [14.12.2020]

Hummelgaard, P. (2020) *L 207 Forslag til lov om ændring af lov om forvaltning og administration af tilgodehavende feriemidler, SU-loven og lov om Arbejdsmarkedets Tillægspension. (Førtidig udbetaling af feriemidler og udvidelse af Arbejdsmarkedets Tillægspensions opgavevaretagelse)*
<https://www.ft.dk/samling/20191/lovforslag/l207/index.htm> [28.11.2020]

IPCC (2019) *Climate Change and Land*
https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2019/08/Edited-SPM_Approved_Microsite_FINAL.pdf [3.12.2020]

IPBES (2020) *IPBES WORKSHOP ON BIODIVERSITY AND PANDEMICS, EXECUTIVE SUMMARY*
<https://ipbes.net/sites/default/files/2020-10/IPBES%20Pandemics%20Workshop%20Report%20Executive%20Summary%20Final.pdf> [03.12.2020]

Boehnert, J. (2018) *Anthropocene Economics and Design: Heterodox Economics for Design Transitions*

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2405872618300856> [20.09.20]

Jensen, M. D. & Kvist, J (2017) *Hvordan laver man en stærk analysestrategi?*, i Metoder i samfundsvidenskaberne, Juul K., C. & Hussain, M., Azhar (red.) (s. 39-52) Samfundsvidenskaberne.

Jespersen, J. (2016) *Bæredygtig produktion og job til alle - er det muligt?* i Bæredygtig global udvikling, Steen Hildebrandt (red.) (s. 213-231), 1. udgave, 2. oplag, Jurist - og økonomforbundets Forlag.

Juul, S. (2012) *Nyere kritisk teori*, i Samfundsvidenskabernes videnskabsteori, en indføring, Juul, S. og Bransholm, K., P. (RED.) (s. 319-355), 1. udgave, 2. oplag. Hans Reitzels Forlag.

Kamilaris, A; Fonts, A. & Prenafeta-Boldó, F. X. (2019) *The rise of blockchain technology in agriculture and food supply chains*

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0924224418303686> [14.12.20]

Karolina (2019) *The significance of doughnuts*

<https://medium.com/kulturystka/the-significance-of-doughnut-731eaa2d3475> [03.01.2021]

Københavns Kommune (2020) *Doughnut-modellen i Københavns kommune*

<https://www.kk.dk/node/14117/01122020/edoc-agenda/365bb6a2-9af3-4f51-b247-2252abc0cd0a/f35fdc30-4c43-4594-b1ee-dc0e754538f6> [11.12.2020]

Lidskog, R; Elander, I. & Standring, A. (2020) *COVID-19, the Climate, and Transformative Change: Comparing the Social Anatomies of Crises and Their Regulatory Responses*

<https://www.mdpi.com/2071-1050/12/16/6337> [03.09.2020]

Loretsen, M. N. (2020) *Dansk Erhverv og Realdania: Derfor bliver coronakrisen grønnere end finanskrisen*

<https://www.altinget.dk/artikel/dansk-erhverv-og-realdania-derfor-bliver-coronakrisen-grønnere-end-finanskrisen> [30.12.2020]

Lund, J. F; Røpke, I; Jacobsen, S. G; Buck-Hansen, H. & Rutt, R. L. (2020) *Vi må gøre op med vækstmanien. Hverken vi eller kloden kan tåle det*
<https://ifro.ku.dk/debatindlaeg/debatindlaeg-2020/vi-maa-goere-op-med-vaekstmanien/>
[15.10.2020]]

Lund, S. R. (2019) *Landbrugets andel af det danske CO2-udslip vokser*, Altinget 2019
<https://www.altinget.dk/artikel/landbrugets-andel-af-det-danske-co2-udslip-vokser> [14.12.20]

Magnus-Johnston, J. (2020) *New Zealand Deprioritizes Growth, Improves Health and Wellbeing*
[New Zealand Deprioritizes Growth, Improves Health and Wellbeing - Resilience](#)
[27.11.2020]

Mair, S. (2020) *Neoliberal economics, planetary health, and the COVID-19 pandemic: a Marxist ecofeminist analysis*
[https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196\(20\)30252-7/fulltext](https://www.thelancet.com/journals/lanplh/article/PIIS2542-5196(20)30252-7/fulltext)
[02.01.2021]

Meadows D. L; Meadows, D; Randers, J. & Behrens III, W. W. (1972) *The limits to growth*
universe books

Merved, A. (2019) *DANMARK ER GODE TIL VERDENSMÅLENE, MEN VI HAR LANG VEJ IGEN*
<https://www.verdensmaal.org/nyheder/danmark-er-gode-til-verdensmalene-men-vi-har-lang>
[18.12.2020]

Milanovic, M. (2018) *Doughnut Economics: Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist* by Kate Raworth - book review by Branko Milanovic
<https://braveneweuropa.com/doughnut-economics-seven-ways-to-think-like-a-21st-century-economist-by-kate-raworth#comment-373> [03.01.2021]

Naturstyrelsen, 2020: *Vi bruger naturen mere under coronakrisen*
<https://naturstyrelsen.dk/nyheder/2020/maj/vi-bruger-naturen-mere-under-coronakrisen/>
[14.10.2020]

Nielsen, K (2015) *Kritisk teori*, i *Kvalitative metoder - en grundbog*, Brinkmann, S. & Tanggaard, L. (s. 373-387), 2. Udgave, 1. Oplag, forfatterne og Hans Reitzels Forlag

Nielsen, J. S. (2017) *Doughnut-modellen: En ny økonomisk model for det 21. århundrede*
<https://www.information.dk/udland/2017/05/doughnut-modellen-ny-oekonomisk-model-21-a-arhundrede> [16.12.2020]

Nielsen, J. S. (2020) *Midt i coronakrisen: Amsterdam stiller om til doughnut-økonomien*
<https://www.information.dk/udland/2020/04/midt-coronakrisen-amsterdam-stiller-doughnut-o-ekonomien> [17.11.2020]

Nielsen, M. (2019) *Dansk Byggeri: Der skal forskning til at sænke CO2-udslip fra byggebranchen*
<https://www.altinget.dk/forskning/artikel/dansk-byggeri-der-skal-forskning-til-at-saenke-co2-udslip-fra-byggebranchen> [16.12.2020]

Nordisk Samarbejde (2020) *COVID-19 skaber frustration og forvirring blandt borgere i grænseregioner*
<https://www.norden.org/da/nyhed/covid-19-skaber-frustration-og-forvirring-blandt-borgere-i-graenseregioner> [02.01.2021]

Nygård, J. (2019) *Klimakampen er 'glocal'*
<https://realdania.dk/nyheder/blog/2019/blog-klimakampen-er-glokal> [21.8.2020]

Nyvold, M. (2020) *Doughnutøkonomi vil udstille hullerne i Københavns plan om CO2-neutralitet*
<https://miljoogklima.dk/nyheder/art7902911/Doughnut%C3%B8konomi-vil-udstille-hullerne-i-K%C3%B8benhavns-plan-om-CO2-neutralitet> [19.10.2020]

OECD (2020) *Building back better: A sustainable, resilient recovery after COVID-19*
<http://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/building-back-better-a-sustainable-resilient-recovery-after-covid-19-52b869f5/> [02.01.2021]

Olsen, M. D. (2020) *Debat: 'Do-less-harm' er ikke længere nok – nu skal bæredygtighedsstrategien være regenerativ*
<https://miljoogklima.dk/debat/art7850176/Do-less-harm-er-ikke-l%C3%A6ngere-nok-%E2%80%93-nu-skal-b%C3%A6redygtighedsstrategien-v%C3%A6re-regenerativ> [21.12.2020]

Olsen, N. H. (2019) *Cirkulær København Ressource- og Affaldsplan 2024*, Københavns Kommune https://kk.sites.itera.dk/apps/kk_pub2/index.asp?mode=detalje&id=1990
[13.12.2020]

Oxfam (2012), *Can we live inside the doughnut? Why the world needs planetary and social boundaries*
<https://oxfamblogs.org/fp2p/can-we-live-inside-the-doughnut-why-the-world-needs-planetary-and-social-boundaries/> [08.11.2020]

Pedersen, K. B; Land, B. & Kjærgård, B. (2015) *Duality of Health Promotion and Sustainable Development - Perspectives on Food Waste Reduction Strategies* i The Journal of Transdisciplinary Environmental Studies vol. 14, no. 2, 2015

Poulsen, B. (2017) *Semistrukturerede interviews*, i Metoder i samfundsvidenskaberne (s.75-93), Kristensen, C. J. & Hussain, M. A., Samfundsvidenskaberne

Quitza, M-B; Elle, M. & Hofmann, B. (2014) *Strategisk navigation mod energieffektive boliger*, i Bæredygtig omstilling af boliger (s. 277-299), Holm, J; Søndergård, B; Stauning, I. & Jensen, O. J., 1. udgave, 1. oplage, Bogforlaget Frydenlund

Raworth, K. (2017) *Doughnut economy - Seven Ways to Think Like a 21st-Century Economist*, Random House Business Books, 2017

Realdania (2020) *Partnerskabsaftale om “DK2020 - Klimaplaner for hele Danmark”*
https://www.rm.dk/api/NewESDHBBlock/DownloadFile?agendaPath=%5C%5CRMAPPS0221.onerm.dk%5CCMS01-EXT%5CESDH%20Data%5CRM_Internet%5Cdagsordener%5Cregionsraadet%202020%5C19-08-2020%5CAaben_dagsorden&appendixId=274781
[10.10.2020]

Regeringens (2020) *Tiltag vedr. kommunernes økonomi i lyset af COVID-19*
<https://www.regeringens.dk/media/9266/aftaletekst-tiltag-vedr-kommunernes-oekonomi-i-lyset-af-covid19.pdf> [12.11.2020]

Richardsson, K. (2020) *Hvordan skaber vi bæredygtig udvikling for alle?* (s. 15-23),
1.udgave, 2.oplag, Informations forlag

Ruger, J. P (2020) *Positive Public Health Ethics: Toward Flourishing and Resilient Communities and Individuals*
https://www.researchgate.net/publication/341877471_Positive_Public_Health_Ethics_Toward_Flourishing_and_Resilient_Communities_and_Individuals [02.12.2020]

Røpke, I., (2020) *Grøn genstart i et økologisk perspektiv*
<http://nytfokus.nu/nummer-16/groen-genstart-i-et-oekologisk-oekonomisk-perspektiv/>
[4.12.2020]

Sundhedsstyrelsen (SST) (2020) *Social ulighed i sundhed og sygdom Udviklingen i Danmark i perioden 2010 – 2017*
<https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2020/Ulighed-i-sundhed/Social-ulighed-i-sundhed-og-sygdom-tilgaengeligg.ashx> [16.12.2020]

Sydhavn Genbrugscenter (u.å)
<https://sydhavngenbrugscenter.kk.dk/indhold/om-sydhavn-genbrugscenter> [20.12.20]

Toffler, A (1970) *Future Shock - The symptoms of future shock are with us now, This book can help us survive our collision with tomorrow*, A Bantam Book

Udenrigsministeriet (u.å.) *OECD's mission og historie*
<https://oecd.um.dk/da/info-om-oecd/generelt/> [28.12.2020]

Vallgård, S (2005) *Hvad er sundhedsfremme? En analyse af begrebet og styringsmetoderne*
[11.10.20]

Vejre, H. J; Jensen, G. & Bergen, M. (2016) *Byer for fremtiden*. i Bæredygtig global udvikling (s. 275-293) Steen Hildebrandt (red.), 1. oplag, 2. udgave, Jurist- og økonomforbundets Forlag

Verdensmålene (u.å.) <https://www.verdensmaal.org/> [19.11.20]

VIVE (2020) *Udviklingen i borgernes indkomst – Mønstre i og forklaringer på borgernes indkomstudvikling i Holstebro, Herning, Silkeborg og Viborg Kommuner*
<https://www.vive.dk/media/pure/15230/4530558> [22.12.2020]

WBCSD (2020) *The consequences of COVID-19 for the decade ahead Vision 2050 issue brief*
<https://www.wbcd.org/Overview/About-us/Vision-2050-Refresh/Resources/The-consequences-of-COVID-19-for-the-decade-ahead-Vision-2050-Issue-Brief> [02.01.2021]

Webster, K. (2020) *Det Nationale Klimatopmøde* <https://klimatorium.dk/stream-4/>
[19.08.2020]

WHO (1986) *The Ottawa Charter for Health Promotion*
<https://www.who.int/teams/health-promotion/enhanced-wellbeing/first-global-conference>
[10.11.2020]

WHO (2014) *Health in All Policies (HiAP) Framework for Country Action*
<https://www.who.int/healthpromotion/frameworkforcountryaction/en/> [19.10.2020]

WHO (2020) *The best time to prevent the next pandemic is now: countries join voices for better emergency preparedness*
<https://www.who.int/news/item/01-10-2020-the-best-time-to-prevent-the-next-pandemic-is-now-countries-join-voices-for-better-emergency-preparedness> [21.12.2020]

World Happiness Report (u.å.) *World Happiness Report*
<https://worldhappiness.report/archive/> [21.12.2020]